

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فارسی و نگارش (۱)

کلیه رشته‌ها
شاخه فنی و حرفه‌ای
پایه دهم دوره دوم متوسطه

۱۳۹۵

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب: فارسی و نگارش (۱) - پایهٔ دهم دورهٔ دوم متوسطه - ۱۳۹۵
پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: محی‌الدین بهرام محمدیان، عباسعلی وفائی، محمدرضا سنگری، رضا مرادصحرانی، مریم عاملی رضائی، غلامرضا عمرانی، معصومه نجفی پازکی، مریم دانشگر، حجت‌کجانی حساری، نادر یوسفی و محمد نوریان (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری: فریدون اکبری شلدره، حسین داوودی، سهیلا صلاحی مقدم، شهناز عبادتی، حسین قاسم‌پورمقدم، محمد گودرزی دهریزی و بهروز محمودی بختیاری (اعضای گروه تألیف) - حسین داوودی (ویراستار)
شناسه افزوده آماده‌سازی: ادارهٔ کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری، طراح گرافیک و صفحه‌آرا) - مسعود سید کشمیری، حسین صافی (تصویرگران) - فاطمه باقری مهر، زهره برهانی، علی مظاهری نظری فر، علیرضا کاهه، فاطمه پزشکی، ناهید خیام‌باشی، راحله زادفتح‌اله (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان: تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شمارهٔ ۴ آموزش و پرورش (شهیدموسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، **دورنگار:** ۸۸۳۰۹۲۶۶، **کد پستی:** ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جادهٔ مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارویش) **تلفن:** ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، **دورنگار:** ۴۴۹۸۵۱۶۰، **صندوق پستی:** ۱۳۹-۳۷۵۱۵
چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۵

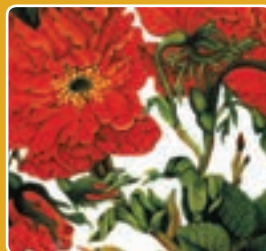
کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به‌صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.

امام خمینی (قدس سرّه الشریف)

فهرست

- ۶ پیشگفتار
- ۹ ستایش: با نور خود آشناییم ده
- ۱۰ درس یکم: از آموختن، ننگ مدار
- ۱۱ کارگاه درس پژوهی
- ۱۲ گنج حکمت: راه تندرستی
- ۱۳ درس دوم: پرورش موضوع
- ۱۸ کارگاه نگارش
- ۲۱ مثل نویسی: برو کار می کن، مگو چیست کار.
- ۲۲ درس سوم: خسرو
- ۲۸ کارگاه درس پژوهی
- ۲۹ گنج حکمت: روزی ده و روزی
- ۳۰ درس چهارم: عینک نوشتن
- ۳۵ کارگاه نگارش
- ۳۷ مثل نویسی: از کوزه، همان برون تراود که در اوست
- ۳۸ درس پنجم: مهر و وفا
- ۳۹ کارگاه درس پژوهی
- ۴۰ گنج حکمت: رازداری
- ۴۱ درس ششم: نوشته عینی
- ۴۶ کارگاه نگارش
- ۴۹ مثل نویسی: کوه به کوه، نمی رسد؛ آدم به آدم می رسد
- ۵۰ درس هفتم: رستخیز عظیم
- ۵۱ کارگاه درس پژوهی
- ۵۲ گنج حکمت: حیات بخش دل ها
- ۵۳ درس هشتم: نوشته های گزارش گونه
- ۵۸ کارگاه نگارش
- ۶۱ مثل نویسی: بار کج به منزل نمی رسد.

- ۶۲..... درس نهم: در یادلان
- ۶۶..... کارگاه درس پژوهی
- ۶۷..... گنج حکمت: آنچه گویی، هوش دار
- ۶۸..... درس دهم: نوشته ذهنی (۱): جانشین سازی
- ۷۱..... کارگاه نگارش
- ۷۳..... مَثَل نویسی: سحرخیز باش تا کامروا شوی
- ۷۴..... درس یازدهم: رستم و اشکبوس
- ۷۸..... کارگاه درس پژوهی
- ۸۰..... گنج حکمت: عاقبت مردم آزاری
- ۸۱..... درس دوازدهم: نوشته ذهنی (۲): سنجش و مقایسه
- ۸۵..... کارگاه نگارش
- ۸۷..... مَثَل نویسی: چاه کن همیشه ته چاه است
- ۸۸..... درس سیزدهم: خیر و شر
- ۹۴..... کارگاه درس پژوهی
- ۹۵..... گنج حکمت: ای رفیق
- ۹۶..... درس چهاردهم: نوشته ذهنی (۳): ناسازی معنایی یا تضاد مفاهیم
- ۱۰۰..... کارگاه نگارش
- ۱۰۲..... مَثَل نویسی: آن را که حساب پاک است، از محاسبه چه باک است
- ۱۰۳..... درس پانزدهم: نشانی از خدا
- ۱۰۴..... کارگاه درس پژوهی
- ۱۰۵..... گنج حکمت: درشتی و نرمی
- ۱۰۶..... درس شانزدهم: نوشته های داستان گونه
- ۱۱۱..... کارگاه نگارش
- ۱۱۳..... مَثَل نویسی: گر صبر کنی، ز غوره حلوا سازی
- ۱۱۴..... نیایش: ای خدا
- ۱۱۵..... واژه نامه، منابع و پیوست

پیشگفتار

زبان فارسی، حافظ وحدت قوم ایرانی و به تعبیر دقیق و زیبایی مقام معظم رهبری، «رمز هویت ملی ماست». زبان فارسی یکی از چند زبان فاخری است که از گذشته‌های دور، آثار ارزشمندی از آن برجای مانده است. این زبان که در بردارنده ارزش‌های والای انسانی است، قرن‌های متوالی، زبان رسمی و فرهنگی بخش وسیعی از جهان، از آسیای صغیر و بین‌النهرین و تمام شبه قاره هندوستان بوده است. نه تنها ایرانیان علاقه‌مند که بسیاری از غیر ایرانیان این زبان را فرا گرفته، بدان شعر سروده و کتاب نوشته‌اند. آثار ادبی ایران، آینه اندیشه‌ها، باورها، هنرمندی‌ها و عظمت روحی و معنوی ملتی است که بالنده و شکوفا از گذرگاه حادثه‌ها و خطرگاه‌ها گذشته و به امروز رسیده است. برگ ادب و فرهنگ ایران زمین، جلوه‌گاه آثار منظوم و منثور فرهیختگان اندیشه‌وری است که با بهره‌گیری از زلال فرهنگ اسلامی، آثاری ماندگار و پرمایه را به یادگار نهاده‌اند. مطالعه دقیق و عمیق این آثار، جان را طراوت می‌بخشد، روح را به افق‌های شفاف و روشن پرواز می‌دهد و ذهن و ضمیر را شکوفا و بارور می‌سازد. برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در نظام آموزشی ایران اسلامی، جایگاهی ارزشمند دارد؛ چرا که از یک سو حافظ میراث فرهنگی و از سوی دیگر مؤثرترین ابزار انتقال علوم، معارف، ارزش‌های اعتقادی، فرهنگی و ملی است.

در جهان امروز، نوشتن یکی از مهارت‌های بهتر زیستن است؛ توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیة زندگی اجتماعی و مؤثرترین راه ارتباطی در فضای رسانه‌های نوپدید است. هر کتاب، در حقیقت، تجربه‌ای از نوشتن را به همراه دارد. خواندن دقیق کتاب‌های مناسب، می‌تواند سرمشق درست‌اندیشی و آسان‌نویسی باشد. کتاب‌خوانی، یکی از شیوه‌های مناسب برای رشد اندیشه و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان است. نویسنده نیز با خواندن، اندیشیدن و نوشتن، به آفرینش نوباوه فکری خود دست می‌یابد. به بیان دیگر، نوشتن، فرزند خواندن است. هر چه بیشتر بخوانیم، توانایی‌های ذهن ما بیشتر نیرو می‌گیرد و کار نوشتن برای ما آسان‌تر می‌شود.

کتاب فارسی و نگارش پایه دهم، بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنج‌گانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق) و بر پایه اهداف «برنامه درسی فارسی»، در شانزده درس سازماندهی و تألیف شده است.

برای اجرای بهتر این برنامه و اثربخشی فرایند آموزش، توجه همکاران ارجمند را به نکات زیر، جلب

می‌کنیم:

الف) فارسی :

رویکرد خاص برنامه‌ فارسی آموزی، رویکرد مهارتی است؛ یعنی بر آموزش و تقویت مهارت‌های زبانی و فرازبانی و ادبی تأکید دارد و ادامه‌ منطقی کتاب‌های فارسی دوره‌ ابتدایی و دوره‌ متوسطه اول است؛ به همین روی، لازم است همکاران گرامی از ساختار و محتوای کتاب‌های پیشین، آگاهی داشته باشند.

■ رویکرد آموزشی کتاب، رویکرد فعالیت‌بنیاد و مشارکتی است؛ بنابراین، طراح و به‌کارگیری شیوه‌های آموزشی متنوع و روش‌های همیاری و گفت و گو توصیه می‌شود. حضور فعال دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری، کلاس را سرزنده، بانشاط و آموزش را پویاتر می‌سازد و به یادگیری، ژرفای بیشتری می‌بخشد.

■ در بخش مهارت‌های خوانداری، بایسته است ویژگی‌های گفتاری و آوایی زبان فارسی همچون لحن، تکیه، آهنگ و دیگر خُرده مهارت‌ها به طور مناسب، مورد توجه قرار گیرد.

■ با توجه به رویکرد مهارتی، آنچه در بخش بررسی متن اهمیت دارد؛ کالبد شکافی عملی متون است؛ یعنی فرصتی خواهیم داشت تا متن‌ها را پس از خوانش، بررسی کنیم. این کار، سطح درک و فهم ما را نسبت به محتوای اثر، فراتر خواهد برد. یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌های بررسی، کالبد شکافی و تحلیل هر اثر، این است که متن در سه قلمرو بررسی شود: زبانی، ادبی و فکری.

■ در آموزش، به ویژه در قلمرو زبانی و ادبی از بیان مطالب اضافی که به انباشت دانش و فرسایش ذهنی دانش‌آموزان، منجر می‌شود، پرهیز گردد.

■ در بخش «گنج حکمت»، حکایات با هدف پرورش مهارت‌های خوانداری، ایجاد نشاط و طراوت ذهنی، آشنایی با متون مختلف و مهم‌تر از همه، پرورش فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی، در ساختار فارسی گنجانده شده‌اند تا زمینه رشد و تقویت سواد خواندن، توانایی درک و فهم، پرورش روحیه نقد و تحلیل متون، فراهم گردد.

■ تقویت توانایی فهم و درک متن، یکی از برجسته‌ترین اهداف آموزشی این درس است. ایجاد فرصت برای تأمل در لایه‌های محتوا و همفکری گروه‌های دانش‌آموزی، به پرورش قدرت معناسازی ذهنی زبان‌آموزان کمک می‌کند.

ب) نگارش :

یکی از ویژگی‌های این کتاب در بخش نگارش، آوردن نمونه‌های فراوان از نویسندگان است. این کار، افزون بر آشنایی خوانندگان با نویسندگان و آثارشان، آنها را به طور عملی با شیوه‌های گوناگون نوشتن نیز آشنا می‌سازد. این نمونه‌های برگزیده از بی‌شمار آثار، گلچینی رنگارنگ از سرمشق مهارت نوشتن هستند. البته باید خاطر نشان ساخت که نمونه‌متن‌هایی که بی‌نشان هستند، از قلم مؤلفان این کتاب، تراویده‌اند.

■ در ساختار هر درس، بعد از متن آموزشی، تمرین‌های نوشتنی با عنوان «کارگاه نگارش»، در بخش‌های «تولید متن»، «ارزیابی نوشته» و «مَثَل نویسی» سازماندهی شده است.

■ فعالیت‌های «کارگاه نگارش» با نظمی علمی و آموزشی به دنبال هم آمده‌اند؛ شماره یک با هدف تقویت توانایی بازشناسی، تشخیص، تقویت توانایی نوشتن و تولید متن و شماره دو با هدف تقویت داوری و توانایی بررسی، تحلیل و نقدنویسی طرّاحی شده است. «مَثَل نویسی»، تمرینی برای بازآفرینی و گسترش مثل است. در مثل نویسی، دانش‌آموزان با افزودن شاخ و برگ به اصل مثل، نوشته جدیدی را خلق می‌کنند. «مثل» در بارورسازی ذهن و زبان و پرورش حافظه و تقویت خوب سخن گفتن و زیبا نوشتن، بسیار مؤثر است.

■ به کارگیری روش‌هایی چون: زایش و برخورد اندیشه‌ها (روشن‌سازی طرز تلقی)، بارش فکری، نوآفرینی (بدیعه‌پردازی) و حل مسئله، در آموزش مفاهیم این کتاب، اثربخش و کارا خواهد بود. بنیاد نوشتن و تولید متن، فعالیت‌های فردی است؛ اما مراحل پیش از نوشتن و پس از نوشتن، بهتر است جمعی و گروهی باشد. بنابراین، فرایندی سه مرحله‌ای پیش رو خواهیم داشت:

الف) پیش از نوشتن ب) نوشتن پ) پس از نوشتن

■ مرحله نخست، فرصتی برای هم‌اندیشی، بارش فکری و توانایی تشخیص آموخته‌ها در نمونه‌های ارائه شده است. گفت و گو در باره موضوع، تبادل اطلاعات، طرّاحی نقشه ذهنی و... همه در این مرحله انجام می‌گیرد. مرحله دوم، زمان تولید نوشته است. هر کس به سراغ دفتر و قلم خود می‌رود و با توجه به خواننده‌ها و اندوخته‌های پیشین و نقشه ذهنی طرّاحی شده، نوشتن را آغاز می‌کند. مرحله سوم، هنگام بازبینی و ویرایش است. این کار هم می‌تواند با مشارکت گروهی و با همفکری انجام گیرد.

■ برای کسب مهارت نوشتن، ضروری است فرایند آموزش، زایش و بارش فکری، سازماندهی ذهنی، تولید، تمرین و تکرار شود. بدین سبب، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است و در ارزشیابی از آن، جایی برای طرح پرسش‌های شناختی و حفظ کردنی نیست. یکی از اصلی‌ترین دلایل کم بودن حجم و تعداد درس‌ها همین است؛ کمتر حرف بزنیم و بیشتر به نوشتن، فرصت بدهیم. در هر درس، سنجه‌ها و معیارهایی را برشمرده‌ایم که لازم است در نوشته‌های دانش‌آموزان و ارزیابی از آنها مورد توجه قرار گیرد.

امیدواریم آموزش این کتاب، به رشد و شکوفایی زبان و ادب فارسی و پرورش شایستگی‌های زبانی در نسل جوان، یاری رساند و به گشایش کرانه‌های امید و روشنائی، فراوری آینده‌سازان ایران عزیز بینجامد.

گروه زبان و ادب فارسی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

www.literature-dept.talif.sch.ir

۱ ای نام تو بجز سر آغاز
 ای یاد تو مونسِ روانم
 ای کارگشای هر چه هستند
 صاحب تویی، آن دگر غلام اند
 ۵ گنج تو به بدل کم نیاید
 هم قصه ناموده دانی
 ای عقل مرا کفایت از تو
 تا غرق نشد سفینه در آب
 هم تو به عنایت الهی
 ۱۰ از خلقت خود رحاییم ده
 بی نام تو نامه که کنم باز؟
 جز نام تو نیست بر زبانم
 نام تو کلید هر چه بستند
 سلطان تویی، آن دگر کدام اند؟
 وز گنج کس این کرم نیاید
 هم نامه ناموشته خوانی
 جنتن ز من و هدایت از تو
 رحمت کن و دست گیر و دریاب
 آنجا قدم رسان که خواهی
 با نور خود آشناییم ده

نظامی

از آموختن، ننگ مدار

تا توانی از نیکی کردن میاسا و خود را به نیکی و نیکوکاری به مردم نمای و چون نمودی به خلاف نموده مباش. به زبان، دیگر مگو و به دل دیگر مدار، تا گندم نمای جو فروش نباشی؛ و اندر همه کاری داد از خویشتن بده، که هر که داد از خویشتن بدهد، از داور مستغنی باشد و اگر غم و شادیت بُود، به آن کس گوی که او تیمار غم و شادی تو دارد و اثر غم و شادی پیش مردمان، بر خود پیدا مکن و به هر نیک و بد، زود شادان و زود اندوهگین مشو، که این فعل کودکان باشد.

بدان کوش که به هر مُحالی از حال و نهاد خویش بنگردی، که بزرگان به هر حق و باطلی از جای نشوند، و هر شادی که بازگشت آن به غم است، آن را شادی مشمّر، و به وقت نومیدی امیدوارتر باش و نومیدی را در امید، بسته دان و امید را در نومیدی.

رنج هیچ کس ضایع مکن و همه کس را به سزا، حق شناس باش؛ خاصه قرابت خویش را؛ چندان که طاققت باشد با ایشان نیکی کن و پیران قبیله خویش را حرمت دار، ولیکن به ایشان مولع مباش تا همچنان که هنر ایشان همی بینی، عیب نیز بتوانی دید؛ و اگر از بیگانه نایمن شوی، زود به مقدار نایمندی، خویش را از وی ایمن گردان و از آموختن، ننگ مدار تا از ننگ رسته باشی.

قابوس نامه، عنصر المعالی

کارگاه درس پژوهی

۱ در متن درس، سه گروه کلمات متضاد بیابید.

۲ سه هم خانواده در مقابل هر واژه بنویسید.

■ حرمت:

■ مقدار:

■ مستغنی:

۳ با نگاه به متن درس، برای هریک از موارد زیر، نمونه‌ای پیدا کنید.

■ اسم ساده:

■ اسم مشتق:

■ صفت مرکب:

۴ جدول زیر را کامل نمایید. (با حفظ شخص)

مضارع اخباری	ساخت منفی	امر	فعل
			شنیده بودی
			خواهند پرسید

۵ چرا نویسنده، چنین توصیه‌ای می‌کند؟

«اثر غم و شادی پیش مردمان، بر خود پیدا مکن.»

۶ مَثَل «گندم نمای جو فروش مباح» آدمی را از چه کاری بر حذر می‌دارد؟

گنجِ حکمت راهِ تندرستی

یکی از ملوک عَجَم، طبیبی حاذق به خدمت مصطفی، صلی الله علیه و سلم، فرستاد؛ سالی در دیار عرب بود و کسی تجربه پیش او نیاورد و معالجه از وی در نخواست. پیش پیغمبر آمد و گله کرد که: مرین بنده را برای معالجت اصحاب فرستاده‌اند و در این مدت، کسی التفاتی نکرد تا خدمتی که بر بنده معین است، به جای آورد. رسول، علیه السلام، گفت: این طایفه را طریقتی است که تا اشتها غالب نشود، نخورند و هنوز اشتها باقی بود که دست از طعام بدارند. حکیم گفت: این است موجب تندرستی؛ زمین ببوسید و برفت.

گلستان، باب سوم، سعدی

یکی از نخستین پرسش‌هایی که هنگام نوشتن، باید به آن پاسخ گفت، این است:
«دربارهٔ چه موضوعی بنویسیم؟».

وقتی کسی موضوعی برای نوشتن پیدا نمی‌کند، به طنز می‌گوید: «نویسندگان، قبلاً همه چیز را نوشته‌اند، دیگر موضوعی برای نوشتن نمانده است»، یا به قول فردوسی:

«سخن هر چه گویم همه گفته‌اند بر و باغ دانش، همه زفته‌اند»

دشواری اصلی در نوشتن، نبودن موضوع نیست. ما گمان می‌کنیم، موضوع باید جذاب و فوق‌العاده باشد تا دربارهٔ آن بنویسیم؛ دشواری نوشتن از همین جا آغاز می‌شود. اگر به اطرافمان نگاه کنیم، موضوع‌های فراوانی برای نوشتن پیدامی‌کنیم و بی‌آنکه به اهمیت آنها پی ببریم، می‌توانیم فهرستی از آنها تهیه کنیم؛ مثل قلم، دیوار، پدر، صدای زنگ، سقف، گلدان، شهر، درخت، معلم، ابر، کاغذ، باران. هر کدام از این موضوع‌ها ساده به نظر می‌آیند؛ اما می‌توان آنها را گسترش داد و به موضوعاتی متنوع و جذاب تبدیل کرد.

یکی از روش‌ها، برای تبدیل کردن موضوع‌های معمولی به نوشته‌های جذاب، «پرسشگری» است. در این روش، ذهن را کاملاً آزاد می‌گذاریم و دربارهٔ «موضوع» مورد نظر پرسش‌های متنوع، طرح می‌کنیم.

مثلاً اگر موضوع نوشتهٔ ما «دیوار» باشد، در نگاه اول، به نظر می‌آید نمی‌توانیم دربارهٔ آن، مطلب زیادی بنویسیم؛ اما همین که ذهن خود را آزاد بگذاریم و پرسش‌هایی دربارهٔ آن طرح کنیم، کم‌کم گره‌های ذهنی ما گشوده می‌شود و عرصهٔ نوشتن، گسترش می‌یابد.

گاهی پس از طرح چند پرسش در بارهٔ یک موضوع، احساس می‌کنیم دیگر پرسشی نداریم؛ مثلاً دربارهٔ موضوع «دیوار»، نخست پرسش‌های زیر، به ذهن می‌رسد:

■ جنس دیوار از چیست؟

■ اندازه و ارتفاع دیوار چقدر است؟

■ دیوار چه رنگی است؟

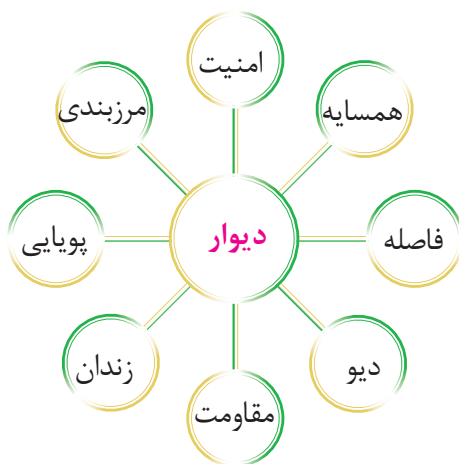
■ چرا خانه دیوار دارد؟

■ دیوارهای مشهور دنیا کدام‌اند؟

زمانی که ذهنمان در تنگنای طرح پرسش‌های بیشتر گرفتار شد، باید با شگردهایی خود را از این بند، رها سازیم و راهی برای گسترش موضوع بیابیم. راه‌های زیر به شکوفایی ذهن و گسترش پرسش‌ها و گشودن گره ذهنی کمک می‌کنند:

الف) بارش فکری:

در این روش، اولین گام ایجاد فرصت برای فکر کردن و معناسازی است و فکر، کاملاً آزاد و رهاست. گام دوم، کشف روابط میان اشیا و پدیده‌هاست. بدین‌سان، خلق و آفرینش آسان می‌شود و پرسش‌ها در ذهن و زبان، جاری می‌گردد. مثلاً موضوع دیوار، مفاهیم زیر را به ذهن می‌آورد:

از میان این موضوع‌ها و مفاهیم، یکی را برمی‌گزینیم؛ مثلاً برای مفهوم «فاصله» پرسش‌های زیر را طرح می‌کنیم:

- آیا هر فاصله‌ای را می‌توان دیوار دانست؟
- چه دیوارهایی وجود دارد که نمی‌توان آنها را دید؟
- چگونه تنبلی می‌تواند دیواری بین آدمی و موفقیتش باشد؟
- آیا قهر، نفرت، بدبینی، حسادت و... می‌توانند دیوار باشند؟

(ب) اگر نویسی:

بهره‌گیری از «اگر»، ذهن را در فضای بی‌کران رها می‌سازد تا بتواند موضوع را در حالت‌ها و موقعیت‌های گوناگون تصوّر کند و برای آن، دست به آفرینش بزند. در حقیقت، به کارگیری «اگر» به ذهن ما امکان می‌دهد که خود را در پهنه وسیعی از مفاهیم و موضوع‌ها ببیند و آسان‌تر به پرسش و انتخاب پردازد.

مثال:

- اگر در دنیا دیواری وجود نداشت، چه می‌شد؟
- اگر دیوارها می‌توانستند حرف بزنند، چه می‌گفتند؟
- اگر دور هر شهر دیواری کشیده بودند، چه می‌شد؟
- اگر دیوارها متحرک بودند، چه می‌شد؟
- اگر

پ) گزین گفته‌ها:

با بهره‌گیری از سخنان ناب و برگزیده مشاهیر، آیات، احادیث، سخنان حکمت‌آمیز، ضرب‌المثل‌ها، شعرها و کنایاتی که درباره موضوع گفته شده است، می‌اندیشیم و پرسش‌های دیگری طرح می‌کنیم؛ مثال:

■ آیا همه دیوارها موش دارند؟

■ آیا همه دیوارها گوش دارند؟

■ چرا گاهی به در می‌گوییم تا دیوار بشنود؟

■ برای چه، دیوار بعضی‌ها کوتاه است؟

■ خاری که بالای دیوار می‌روید، چه جایگاهی دارد؟

■ منظور سهراب سپهری از مصراع «در ده بالا دست، چینه‌ها کوتاه است!» چیست؟

ملاحظه کردید که برای پرورش موضوع، سه شگرد مطرح شد که به کمک آنها توانستیم اندیشه‌مان را وسعت دهیم. توجه داشته باشید که نویسنده متناسب با موضوع، روش را انتخاب می‌کند و می‌تواند از همه شگردها نیز بهره ببرد.

بعد از طرح پرسش‌ها، نوبت پاسخ دادن به آنهاست. مهم‌ترین اصل در این مرحله، شاخ و برگ دادن به پاسخ‌ها، پاسخ‌سازی و پرهیز از پاسخ‌های بله یا خیر یا جواب‌های کوتاه است. در این روش، تنها پاسخ‌های تشریحی و توصیفی است که در خلق نوشته به ما کمک می‌کند؛ مانند: پرسش: آیا هر فاصله‌ای را می‌توان یک دیوار دانست؟

پاسخ: هر فاصله خودش یک دیوار است. دیوار، بین دو چیز جدایی می‌اندازد. فاصله هم بین دو چیز یا چیزهایی جدایی می‌اندازد. اگر بگوییم فاصله از دیوار بدتر است، اغراق نکرده‌ایم. شاید بشود از هر دیواری، هر چند بلند، بالا رفت و آن طرف دیوار را دید؛ اما گاهی فاصله را نمی‌شود پُر کرد. مثلاً وقتی بین دو دوست فاصله می‌افتد، آیا می‌توان این فاصله را پُر کرد؟ تذکر: در مرحله ایجاد پرسش و پاسخ، آنچه مهم است، توانایی آفرینشگری و قدرت پاسخ‌سازی است. هدف این درس، تقویت مهارت نوشتن است نه فقط پاسخ‌دادن کوتاه و مستقیم به سؤال، بلکه پرسش‌ها ایستگاه و بهانه‌ای برای بهتر و جهت‌دار اندیشیدن و نوشتن هستند. در حقیقت، هنگام پاسخ‌دادن به پرسش‌ها، باید «پاسخ‌سازی» کنیم؛ یعنی تنها به جواب نیندیشیم؛ به چگونه نوشتن جواب هم بیندیشیم و به خودمان فرصت بدهیم تا پاسخ را خوب پیوریم و با شاخ و برگ مناسب‌تر، پاسخی نیکوتر بسازیم.

سخن دیگر اینکه، در تنظیم نهایی نوشته خودمان، باید به اصول بندنویسی و رعایت انسجام متن هم توجه کنیم؛ یعنی، نظم و سیر محتوا و ارتباط میان بخش‌های نوشته را در نظر داشته باشیم.

کارگاه نگارش

۱ موضوعی را انتخاب کنید و درباره آن، پرسش‌هایی مناسب طرح نمایید. سپس یک پرسش را از بین آنها انتخاب کنید و به آن پاسخ دهید.

..... موضوع:

..... پرسش‌ها:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

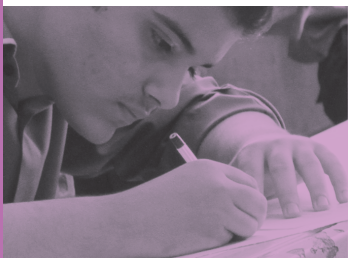
.....

پرسش انتخاب شده:

.....

متن تولیدی:

Blank writing area with horizontal dotted lines for text entry.

۲ پرسش‌ها و پاسخ‌های دوستانان را بر پایهٔ سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۵	طرح پرسش‌های متنوع با بهره‌گیری از شگردهای زیر: ☒ بارش فکری ☒ اگر نویسی ☒ گزین گفته‌ها	۱
		۵	شاخ و برگ دادن به پاسخ‌ها	۲
		۵	رعایت اصول بند نویسی	۳
		۲	شیوهٔ خواندن	۴
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۵
		۲۰	جمع بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشتهٔ دوستانان، در چند سطر بنویسید:

.....

.....

.....

.....

مَثَلِ نَوِیسی

❁ برداشت خود را از مَثَلِ «برو کار می کن، مگو چیست کار»، در یک بند بنویسید.

Blank writing area with a solid purple top bar, a solid purple bottom bar, and a central area with horizontal dotted lines for writing.

از سال چهارم تا ششم ابتدایی با خسرو هم کلاس بودم. در تمام این مدّت سه سال نشد که یک روز کاغذ و مدادی به کلاس بیاورد یا تکلیفی انجام دهد. با این حال، بیشتر نمره‌هایش بیست بود. وقتی معلّم برای خواندن انشا، خسرو را پای تخته صدا می‌کرد، دفترچه من یا مصطفی را که در دو طرف او روی نیمکت نشسته بودیم، برمی‌داشت و صفحه سفیدی را باز می‌کرد و ارتجالاً انشایی می‌ساخت و با صدای گرم و رسا به اصطلاح امروزی‌ها «اجرا می‌کرد» و یک نمره بیست با مبلغی آفرین و احسنت تحویل می‌گرفت و مثل شاخ شمشاد می‌آمد و سر جای خودش می‌نشست!

و اما سبک «نگارش» که نمی‌توان گفت؛ زیرا خسرو هرگز چیزی نمی‌نوشت؛ باید بگویم سبک «تقریر» او در انشا تقلیدی بود کودکانه از گلستان سعدی. در آن زمان ما گلستان سعدی را از بر می‌کردیم و منتخبی از اشعار شاعران مشهور و متون ادبی و نصاب الصّبیان را از کلاس چهارم ابتدایی به ما درس می‌دادند. خسرو تمام درس‌ها را سر کلاس یاد می‌گرفت و حفظ می‌کرد و دیگر احتیاجی به مرور نداشت.

یک روز میرزا مسیح خان، معلّم انشا، که موضوع «عبرت» را برای ما معین کرده بود، خسرو را صدا کرد که انشایش را بخواند. خسرو هم مطابق معمول، دفتر انشای مرا برداشت و صفحه سفیدی از آن را باز کرد و با همان آهنگ گیرا و حرکات سر و دست و اشارت‌های چشم و ابرو شروع به خواندن کرد. میرزا مسیح خان سخت نزدیک‌بین بود و حتّی با عینک دور بیضی و دسته مفتولی و شیشه‌های کلفت زنگاری، درست و حسابی نمی‌دید و ملتفت نمی‌شد که خسرو از روی کاغذ سفید، انشای خود را می‌خواند.

باری، خسرو انشای خود را چنین آغاز کرد:
«دی که از دبستان به سرای می شدم، در گنجِ خلوتی از
بَرزن، دو خروس را دیدم که بال و پَر افراشته، در هم آمیخته
و گرد برانگیخته اند...»

در آن زمان، کلمات «دبستان» و «بَرزن» مانند امروز متداول
نبود و خسرو از این نوع کلمات بسیار در خاطر داشت و حتی در
صحبت و محاوره عادی و روزمره خود نیز آنها را به کار می برد و این
یکی از استعدادهای گوناگون و فراوان و در عین حال چشمه ای
از خوشمزگی های رنگارنگ او بود.

انشای ارتجالی خسرو را عرض می‌کردم. دنباله‌اش این بود:

«یکی از خروسان، ضربتی سخت بر دیده حریف نواخت به صدمتی که «جهان تیره شد پیش آن نامدار». لاجرم سپر بینداخت و از میدان بگریخت. لیکن خروس غالب، حرکتی کرد نه مناسب حال درویشان. بر حریف مغلوب که تسلیم اختیار کرده، مخدول و نالان استرحام می‌کرد، رحم نیاورد و آن چنان او را می‌کوفت که «پولاد کوبند آهنگران».

دیگر طاقت دیدنم نماند. چون برق به میان میدان جستم. نخست خروس مغلوب را بادشنه‌ای که در جیب داشتیم، از رنج و عذاب برهانیدم و حلالش کردم. آنگاه به خروس سنگدل پرداختم و به سزای عمل ناجوانمردانه‌اش سرش از تن جدا و او را نیز بسمل کردم تا عبرت همگان گردد. پس هر دوان را به سرای بردم و از آنان هلیمی ساختم بس چرب و نرم.

«مخور طعمه جز خسروانی خورش که جان یابدت زان خورش، پرورش»

به دل راحت نشستم و شکمی سیر نوش جان کردم:

«دمی آب خوردن پس از بدسگال به از عمر هفتاد و هشتاد سال»

میرزا مسیح خان با چهره گشاده و خشنود، قلم آهنین فرسوده را در دوات چرک گرفته شیشه‌ای، فروبرد و از پشت عینک زنگاری، نوک قلم را ورنانداز کرد و با دو انگشت بلند و استخوانی خود گُرک و پشم سر قلم را با وقار و طمأنینه تمام پاک کرد و پس از یک ربع ساعت، نمره بیست با جوهر بنفش برای خسرو گذاشت و ابداً هم ایرادی نگرفت که بچه جان، اولاً خروس چه الزامی دارد که حرکاتش «مناسب حال درویشان» باشد؛ دیگر اینکه، خروس غالب چه بدسگالی به تو کرده بود که سر از تنش جدا کردی؟ خروس، عبرت چه کسانی بشود؟ و از همه اینها گذشته اصلاً به چه حق، خروس‌های مردم را سر بریدی و هلیم درست کردی و خوردی؟ خیر، به قول امروزی‌ها این مسائل اساساً مطرح نبود.

عرض کردم: حرام از یک کف دست کاغذ و یک بند انگشت مداد که خسرو به مدرسه بیاورد یا لای کتاب را باز کند؛ با این حال، شاگرد ممتازی بود و از همه درس‌های حفظی بیست می‌گرفت؛ مگر در ریاضی که «کمیتش لنگ بود...» و همین باعث شد که نتواند

تصدیق نامه دوره ابتدایی را بگیرد.

من خانواده خسرو را می‌شناختم. آنها اصلاً شهرستانی بودند. خسرو در کوچکی بی‌مادر شد. پدرش آقا رضاخان، توجهی به تربیت او نداشت؛ فقط مادر بزرگ او بود که نوه پسریش را از جان و دل دوست می‌داشت. دل خوشی و دل گرمی و تنها پناه خسرو هم در زندگی همین مادر بزرگ بود؛ زنی باخدا، نمازخوان، مقدس. با قربان و صدقه خسرو را هر روز می‌نشاند و وادار می‌کرد قرآن برایش بخواند.

دیگر از استعدادهای خداداد خسرو، آوازش بود.

معلم قرآن ما میرزا عباس بود. شعر هم می‌گفت؛ زیاد هم می‌گفت؛ اما به قول نظامی «خشت می‌زد». زنگ قرآن که می‌شد، تا پایش به کلاس می‌رسید، به خسرو می‌گفت: «بیچه! بخوان.» خسرو هم می‌خواند.

خسرو، موسیقی ایرانی، یعنی آواز را از مرحوم درویش خان آموخته بود. یک روز که خسرو زنگ قرآن، در «شهناز» شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه که در ایوان دراز از بر کلاس‌ها رد می‌شد، آواز خسرو را شنید. وارد کلاس شد و به میرزا عباس عتاب کرد که «این تلاوت قرآن نیست. آواز خوانی است!». میرزا عباس تا خواست جوابی بدهد، خسرو این بیت سعدی را با آواز خوش شش دانگ خواند:

«اُشتر به شعر عرب در حالت است و طَرَب

گر ذوق نیست تو را کز طبع جانوری»

مدیر آهسته از کلاس بیرون رفت و دم برنیاورد. خسرو همچنان می‌خواند و مدیر از پشت در گوش می‌داد و لذت می‌برد که خود، مردی ادیب و صاحب دل بود.

یک روز خسرو برخلاف عادت مألوف یک کیف حلبی که روی آن با رنگ روغن ناشیانه گل و بته نقاشی شده بود، به مدرسه آورد. همه حیرت کردند که آفتاب از کدام سمت برآمده که خسرو کیف همراه آورده است!

زنگ اول، نقاشی داشتیم. معلم نقاشی ما یکی از سرتیپ‌های دوران ناصرالدین شاه بود و ما هم او را «جناب سرتیپ» می‌گفتیم.

خسرو با آنکه کیف همراه آورده بود، دفتر نقاشی و مداد مرا برداشت و تصویر سرتیپ را با «ضمائم و تعلیقات» در نهایت مهارت و استادی کشید و نزد او برد و پرسید: «جناب

سرتیپ، این را من از روی «طبیعت» کشیده‌ام؛ چطور است؟» مرحوم سرتیپ آهسته اندکی خود را جمع و جور کرد و گفت: «خوب کشیدی؛ دستت خیلی قوت داره!».

خسرو در کیف را باز کرد. من که پهلوی او نشسته بودم، دیدم محتوای آن کوزه‌های رنگارنگ کوچکی بود پر از انواع «مرتاجات».

معلوم شد مادر بزرگش مرتبا پخته و در بازگشت از زیارت قم آن کیف حلبی و کوزه‌ها را آورده بود.

خسرو بزرگ‌ترین کوزه را که مرتبای به داشت، خدمت جناب سرتیپ برد و دو دستی تقدیمش کرد. سرتیپ هم که رهاوردی باب دندان نصیبش شده بود، با خوش رویی و در عین حجب و فروتنی آن را گرفت و بالا کشید و هر وقت مرتبا از کوزه بیرون نمی‌آمد، با سر انگشت تدبیر آن را خارج می‌کرد و با لذت تمام فرو می‌داد و به صدای بلند می‌گفت: «الها! صد هزار مرتبه شکر»، که شکر نعمت، نعمت افزون کند.

گفتم خسرو، آوازی بسیار خوش داشت و استعدادی فیاض در فراگرفتن موسیقی. وقتی که از عهده امتحان سال ششم ابتدایی برنیامد، یکی از دوستان موسیقی شناس که در آن اوان دو کلاس از ما جلوتر بود، به خسرو توصیه کرد که به دنبال آموختن موسیقی ملی برود... خسرو بی‌میل نبود که دنبال موسیقی برود؛ ولی وقتی موضوع را به مادر بزرگش گفت، به قول خسرو، اشک از دیده روان ساخت که ای فرزند، حالالت نکنم که مطربی و مسخرگی پیشه سازی که «همه قبیله من عالمان دین بودند». خسرو هم با آنکه خودرو و خودسر بود، اندرز مادر بزرگ ناتوان را به گوش اطاعت شنید و پی موسیقی نرفت.

خسرو در ورزش هم استعدادی شگرف داشت. با آن سن و سال با شاگردان کلاس‌های هشتم و نهم (مدرسه ما نه کلاس بیشتر نداشت) کشتی می‌گرفت و همه را زمین می‌زد؛ به طوری که در مدرسه حریفی در برابر او نماند. گفتم که خسرو در ریاضیات ضعیف بود و چون نتوانست در این درس نمره هفت بیاورد، با آنکه نمره‌های دیگرش همه عالی و معدل نمره‌هایش ۱۵/۷۵ بود، از امتحان ششم ابتدایی رد شد؛ پس ترک تحصیل کرد و دنبال ورزش را گرفت.

من دیگر او را نمی‌دیدم تا روزی که اولین مسابقه قهرمانی کشتی کشور برگزار شد. خسرو را در میان تشک با حریفی قوی پنجه که از خراسان بود، دیدم. خسرو حریف را با چالاکي و حسابگری به قول خودش «فرو کوفت» و در چشم به هم زدنی پشت او را به خاک رسانید.

قهрман کشور شد و بازوبند طلا گرفت. دیگر «خسرو پهلوان» را همه می شناختند و می ستودند و تکریمش می کردند؛ ولی چه سود که «حسودان تنگ نظر و عنودان بدگهر» وی را به می و معشوق و لهو و لعب کشیدند (این عین گفته خود اوست، در روزگار شکست و خفت به طوری که در مسابقات سال بعد با رسوایی شکست خورد و بی سر و صدا به گوشه‌ای خزید و رو نهان کرد و به کلی ورزش را کنار گذاشت که دیگر «مرد میدان نبود». این شکست او را از میدان قهرمانی به منجلاب فساد کشید. «فی الجمله نماند از معاصی مُنکری که نکرد و مُسکری که نخورد.» تریاکی و شیرهای شد و کارش به ولگردی کشید.

روزی در خیابان او را دیدم؛ شادی کردم و به سویش دویدم. آن خسرو مهربان و خون گرم با سردی و بی مهربی بسیار نگاهم کرد. از چهره تکیده‌اش بدبختی و سیاه‌روزی می بارید. چشم‌های درشت و پر فروغش چون چشمه‌های خشک شده، سرد و بی حالت شده بود. شیره تریاک، آن شیر بی باک را چون اسکلتی وحشتناک ساخته بود. خدای من! این همان خسرو است؟!

از حالش پرسیدم؛ جوابی نداد. ناچار بلندتر حرف زدم؛ با صدایی که به قول معروف، گویی از ته چاه در می آمد، بازهر خندی گفت: داد زن؛ «من گوش استماع ندارم، لِمَنْ تَقُول». فهمیدم که هم شده است. با آنکه همه چیز خود را از دست داده بود، هنوز چشمه ذوق و قریحه و استعداد ادبی او خشک نشده بود و می تراوید. از پدر و مادر بزرگش پرسیدم. آهی کشید و گفت: «مادر بزرگم دو سال است که مرده است. بابام راستش نمی دانم کجاست».

گفتم: «خانه ات کجاست؟»

آه سوزناکی کشید و در جوابم خواند:

«کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید قضا همی بردش تا به سوی دانه و دام»

و بدون خدا حافظی، راه خود گرفت و رفت.

از این ملاقات، چند روزی نگذشت که خسرو در گوشه‌ای، زیر پلاسی مُندرس، بی سر و صدا، جان سپرد و آن همه استعداد و قریحه را با خود به زیر خاک برد.

عبدالحسین وجدانی

کارگاه درس پژوهی

- ۱ دو هم خانواده برای هر یک از واژگان زیر بنویسید.
 - ضمائم:
 - تعلیقات:
 - معاصی:
- ۱ کدام بخش درس، به تأثیر دوست و همنشین تأکید دارد، آن چند سطر را بنویسید.
- ۳ به نظر شما، چرا خسرو با آن همه استعداد و توانایی به سرانجامی تلخ دچار شد؟
- ۴ مقصود از عبارت «**در ریاضی، کُمیتش لنگ بود**» چیست؟
- ۵ بیت زیر با کدام بخش درس تناسب دارد، توضیح دهید.

بیموزمت کیمیای سعادت زهم صحبت بد، جدایی جدایی
- ۶ نقش دستوری کلمات مشخص شده را بنویسید و زمان و نوع فعل را معین کنید.

روزی خسرو را در خیابان دیدم.

یکی را شنیدم از پیران مرتبی که مریدی را همی گفت: ای پسر، چندان که تعلق خاطر آدمیزاد به روزی است اگر به روزی ده بودی، به مقام از ملائکه در گذشتی.

گلستان، باب هفتم، سعدی

روزی همراه چند تن از دانش‌آموزان کلاس به کتابخانه رفتیم. در فهرست کتاب‌های موجود، عنوان «گل» نظرمان را جلب کرد. یکی از دوستان گفت: «شاید این کتاب دربارهٔ بهترین گل زنان فوتبال باشد».

دیگری گفت: «ممکن است دربارهٔ گل کاری و باغبانی باشد».
سومی گفت: «حتی می‌تواند دربارهٔ نغمهٔ بلبل باشد».
خلاصه، هر یک چیزی گفتند.

از کتابدار درخواست کردیم و کتاب را آورد. اما همین که فهرست مطالب را دیدیم، همه تعجب کردیم.

راستی چرا برای یک موضوع، نوشته‌های متفاوت و رنگارنگی خلق می‌شود؟

وقتی از پشت عینک به طبیعت نگاه می‌کنیم، طبیعت را با همان رنگی می‌بینیم که رنگ شیشهٔ عینک ماست. اگر رنگ شیشهٔ عینک، زرد باشد، طبیعت، زرد و پاییزی جلوه می‌کند. اگر شیشهٔ عینک ما، سبز رنگ باشد، رنگ طبیعت، سبز و بهاری می‌شود.

منظور از عینک نوشتن، نوع نگاه نویسنده به موضوع است. نوع نگاه ما البته به فکر ما بستگی دارد. هر طور که به موضوع نگاه کنیم، نوشتهٔ ما به همان رنگ در می‌آید. اگر از دریچهٔ پدیده‌های دیداری (محسوسات) به موضوع بنگریم، نوشته‌ای عینی و محسوس تولید می‌شود؛ اما اگر از پنجرهٔ ذهن و خیال به موضوع نگاه کنیم، نتیجهٔ آن، خلق نوشته‌ای ذهنی و خیالی‌انگیز خواهد بود.

هر فرد، با توجه به شناختی که نسبت به موضوع دارد، مطلب را از نگاه خود بیان می‌کند. هر کس با توجه به تجربه، آموزش، تربیت و یادگیری، دنیای متفاوتی دارد؛ بنابراین، نوع نگاه و دریچه دید افراد نیز متفاوت است. پس، اصلی‌ترین علت تفاوت نوشته‌ها، نوع نگاه نویسنده به موضوع است. حتی در نوشته‌هایی که موضوع مشترک دارند، به سبب وجود تفاوت در نوع نگاه هر نویسنده به موضوع، تفاوت دیده می‌شود. موضوع نوشته‌های زیر، «قلم» است. با آنکه موضوع متن‌ها یکسان است، هر یک فضای متفاوتی دارند.

نوشته یک

در سال‌های آغازین دبستان استفاده از مداد توصیه می‌شود و نه خودکار. مداد برای تمرین خوش‌خطی مناسب‌تر است. به دلیل کندی حرکت مداد، لغزش‌ها هم به حداقل می‌رسد. در ضمن لغزش‌های مدادی قابل پاک شدن و اصلاح است. اگرچه دانش‌آموزان، برای به دست گرفتن خودکار، بی‌صبرند و به خیال خودشان، نوشتن با خودکار برایشان لذت‌بخش است؛ اما بعدها که رفتند

در فهرست بدخط‌ها و به اصطلاح، خطشان خرچنگ‌قورباغه‌ای شد، تازه متوجه می‌شوند که این هوس بچگانه کار دستشان داده است و مجبورند همه جا با نوشته‌هایشان بچرخند و آن را گزارش کنند!

نوشته دو

حرف از خودکار می‌زدیم؛ خودکار از شأن قلم کاست و دوات را نفی بلد کرد؛ اما این همه ماجرا نبود. خودکار آفتی شد و به جان مداد افتاد. با خودکار مرثیه مداد نوشته شد. مداد، یار دیرینه ما بود.

میان خودکار و مداد، تفاوت بسیار است. مداد را نرمی بود، خودکار را درشتی. مداد با سپیدی کاغذ الفت می‌گرفت. خودکار به پاک‌ی کاغذ چیرگی می‌جوید. آن را شرم و حیا براننده بود و این را پرده‌دری درخور است. مداد سیاه، سیاهی و سپیدی را در خود داشت. خودکار سیاه را جز سیاهی نیست. مداد اگر به خطا می‌رفت، امکان محو خطا بود. خودکار اگر بلغزد، لغزش به پایش نوشته است. مداد خودنمایی نمی‌نمود. خودکار، خودنمایی می‌کند و می‌فریبد.

◆ اتاق آبی

نوشته سه

عالمی مشغول نوشتن با مداد بود.
کودکی پرسید: چه می‌نویسی؟
عالم لبخندی زد و گفت: مهم‌تر از نوشته‌هایم، «مدادی» است که با آن می‌نویسم.
می‌خواهم وقتی بزرگ شدم، مثل این مداد بشوی!
پسرک تعجب کرد! چون چیز خاصی در مداد ندید!
عالم گفت: پنج خصلت در این مداد هست. سعی کن آنها را به دست آوری.
اول: می‌توانی کارهای بزرگی انجام دهی؛ اما فراموش نکنی، دستی وجود دارد که حرکت تو را هدایت می‌کند و آن دست خداست!
دوم: گاهی باید از مداد تراش استفاده کنی. این باعث رنج مداد می‌شود؛ ولی نوک آن را تیز می‌کند. پس بدان، رنجی که می‌بری از تو انسان بهتری می‌سازد!

سوم: مداد همیشه اجازه می‌دهد برای پاک کردن اشتباه از پاک‌کن استفاده کنی. پس بدان، تصحیح یک کار خطا، اشتباه نیست!

چهارم: چوب مداد در نوشتن مهم نیست، مهم مغز مداد است که درون چوب است. پس همیشه مراقب درونت باش که چه از آن بیرون می‌آید!

پنجم: مداد همیشه از خود اثری باقی می‌گذارد. پس بدان، هر کاری در زندگی‌ات می‌کنی، ردی از آن به جا می‌ماند؛ بنابراین، در انتخاب اعمال دقت کن!

نوشته چهارم

همین که مداد را دید، آهی کشید و گفت: «عجب، چه کلاه‌ها! معلوم نیست چه کسی و با چه نیتی این کلاه را بر سرش گذاشته؛ اما هر چه باشد، بد نیست. نیم این کلاه فلزی و نیم آن لاستیکی است. لابد فلز را برای این گذاشته‌اند که پایه مناسبی برای نگه‌داشتن نیمه لاستیکی باشد و البته سر مداد را به خوبی در حبس و زندان خود نگه دارد. نیمه لاستیکی آن هم شاید برای این است که بتوانند بیشتر در آن باد کنند و سرانجام مداد را بر باد بنشانند.

نوشته پنجم

غضنفر با دیدن مداد لبخندی زد و به یاد حرف مادرش افتاد که به او گفته بود: «اگر دفعه دیگر روی دیوار همسایه بروی، پایت را قلم می‌کنم!»

راستی، چگونه می‌شود پای کسی را قلم کرد؟ اگر پا قلم شود، آیا می‌توان با آن نوشت؟

اگر نوشته‌های بالا را با دقت بیشتری بررسی کنیم، درمی‌یابیم که آنها با وجود متفاوت بودنشان، یک اشتراک عمده دارند. بخشی از مطالب این متن‌ها، مبتنی بر تجارب نویسنده است. به بیان دیگر، هر شخص با استفاده از حواس، شناختی از جهان پیرامون خود پیدا می‌کند و آنچه در گفتار یا نوشتار وی می‌آید، باز نمود همان شناخت است. مثلاً وقتی نویسنده در متن یک می‌گوید: «در سال‌های آغازین دبستان استفاده از مداد توصیه می‌شود و نه

خودکار. مداد برای تمرین خوش خطی مناسب‌تر است. به دلیل کندی حرکت مداد، لغزش‌ها هم به حداقل می‌رسد. در ضمن لغزش‌های مدادی قابل پاک شدن و اصلاح است...»، اطلاعاتی را که در مورد مداد دارد، برای خواننده بیان می‌کند. در واقع، او قبلاً در جهان پیرامون خود مداد را دیده و از آن استفاده کرده است و به خاطر دارد تا کلاس سوم، معلم به آنها اجازه نمی‌داد با خودکار بنویسند. هنگامی که می‌نویسد، همان چیزی را گزارش می‌کند که دیده، شنیده و لمس کرده است. به بیان دیگر، مطالب او مبتنی بر حواس است. این نوع نوشته‌ها، متن‌های عینی و محسوس هستند.

بخش دیگری از مطالب متن‌های یک تا پنج، برخاسته از ذهن و تخیل است؛ یعنی نویسنده از محدوده حواس ظاهر، فراتر رفته و وارد فضای ذهن شده است. به دلیل گستردگی ذهن، به تعداد انسان‌ها و با توجه به خلاقیت آنها می‌توان انتظار داشت، متن‌های متعددی درباره هر موضوع، تولید شود. مثلاً نویسنده متن شماره پنج با دیدن قلم، در ذهنش، خاطره‌ای تداعی شده است. نویسنده متن شماره سه نیز به طور غیرمستقیم مسائل اخلاقی را با بیان ویژگی‌هایی برای مداد به انسان‌ها گوشزد می‌کند. در این نوشته‌ها به دلیل وسعت فضای ذهن، تفاوت‌ها، چشمگیر خواهد بود. این نوع نوشته‌ها که در فضای ذهن، رشد و پرورش می‌یابند، ذهنی هستند.

بدیهی است که فضای نوشته‌ها، تلفیقی از فضاهای عینی و ذهنی است؛ مثلاً در متن شماره چهار، نویسنده برخی از ویژگی‌های ظاهری مداد را بیان کرده و هم‌زمان جملاتی نیز از فضای ذهن خود نوشته است؛ اما در برخی از متن‌ها فضای عینی، برجسته‌تر است (مانند نوشته شماره یک) و در بعضی فضای ذهنی غلبه دارد (مانند نوشته شماره سه).

کارگاه نگارش

۱ موضوعی را انتخاب کنید و با توجه به آموخته‌های درس، درباره آن متنی بنویسید.

موضوع:

A series of horizontal dashed lines for writing, starting from a solid purple bar at the top and ending at another solid purple bar at the bottom.

۲ نوشته‌های دوستانتان را بر پایه سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۵	تولید متن منسجم: ● عینی با بهره‌گیری از حواس ● ذهنی با استفاده از خلاقیت ذهن	۱
		۵	پرهیز از نوشتن جمله‌های طولانی	۲
		۵	رعایت اصول بندنویسی	۳
		۲	شیوه خواندن	۴
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۵
		۲۰	جمع بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشته دوستانتان، در چند سطر بنویسید:

.....

.....

.....

.....

مَثَل‌نویسی

❁ برداشت خود را از مَثَل «از کوزه، همان برون تراود که در اوست»، در یک بند بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, a solid purple footer bar at the bottom, and a central area with horizontal dotted lines for writing.

گفتم که ماه من شو، گفتا اگر برآید
 گفتا ز خوب رویان، این کار کمتر آید
 گفتا که شب رواست او، از راه دیگر آید
 گفتا اگر بدانی، هم اوت رهبر آید
 گفتا خنک نیسی، کز کوی دلبر آید
 گفتا تو بنگی کن، کاو بنده پرور آید
 گفتا گلوی باکس، تا وقت آن در آید
 گفتا خموش حافظ، کاین نخته هم سر آید

۱ گفتم غم تو دارم، گفتا غمت سر آید
 گفتم ز مهر و رزان، رسم وفا بیاموز
 گفتم که بر خیالت، راه نظر بیندم
 گفتم که بوی زلفت، گمراه عالم کرد
 ۵ گفتم خوشا هوایی کز باد خلد خیزد
 گفتم که نوش لعلت، مارا به آرزو کشت
 گفتم دل رحمت، کی عزم صلح دارد
 گفتم زمان عشرت، دیدی که چون سر آمد

حافظ

کارگاه درس پژوهی

۱ هر واژه زیر، در متن درس، به چه معنایی آمده است؟

■ خُلد (.....)

■ عشرت (.....)

■ شبرو (.....)

۲ با توجه به ساختمان واژه، کلمات مناسب را از متن درس بیابید و مانند نمونه، در جدول زیر قرار دهید.

ساده	مشتق	مرکب
• گُل	• گلدان	• گلاب
•	•	•
•	•	•
•	•	•

۳ قافیه و ردیف را در بیت آغازین و پایانی شعر حافظ مشخص کنید.

۴ هرگاه یک کلمه، به چند معنا در کلام به کار برود، آرایه «ایهام» پدید می آید؛ ایهام، در لغت، به معنای «به وهم و گمان انداختن» همان گونه که در مصراع «چون بوی تو دارد جان، جان را هله بنوازم»، کلمه «بوی» در دو معنای مختلف «رایحه» و «آرزو» به کار رفته است.

نمونه‌ای از این آرایه ادبی را در متن درس بیابید.

۵ بیت زیر (از سنایی)، با کدام قسمت از سروده حافظ، ارتباط مفهومی دارد؟

غم و شادی جهان را نبود هیچ ثبات هر زمان، حال وی از شکل دگر خواهد شد

گنج حکمت رازداری

روزی یکی نزدیک شیخ آمد و گفت: «ای شیخ آمده‌ام تا از اسرار حق چیزی با من نمایی.»
شیخ گفت: «باز گرد تا فردا.»
آن مرد باز گشت.

شیخ بفرمود تا آن روز، موشی بگیرند و در حقه کردند و سر حقه محکم کردند.
دیگر روز آن مرد باز آمد و گفت: «ای شیخ، آنچه وعده کرده‌ای، بگوی.»
شیخ بفرمود تا آن حقه را به وی دادند و گفت: «زینهار، تا سر این حقه باز نکنی.»
مرد حقه را برگرفت و به خانه رفت و سودای آنش بگیرفت که آیا در این حقه، چه سراسر است؟
هر چند صبر کرد نتوانست. سر حقه باز کرد و موش بیرون جست و برفت.

مرد پیش شیخ آمد و گفت: «ای شیخ، من از تو سرّ خدای تعالی طلب کردم، تو موشی به من دادی؟!»

شیخ گفت: «ای درویش، ما موشی در حقه به تو دادیم، تو پنهان نتوانستی داشت؛ سرّ خدای را با تو بگوییم، چگونه نگاه خواهی داشت؟!»

اسرار التوحید، محمد بن منور

آموختیم که نوشته انواعی دارد؛ در این درس، شیوه نوشتن متن‌های عینی را تمرین می‌کنیم. هنگام نوشتن متن عینی، معمولاً از حواس پنج‌گانه بهره می‌گیریم و از قلمرو حس ظاهر، فراتر نمی‌رویم؛ یعنی آنچه چشم می‌بیند، گوش می‌شنود و... دقیقاً و عیناً در نوشته بازتاب می‌یابد؛ به همین سبب این نوشته‌ها را «محسوس، دیداری یا واقعی» هم می‌گویند.

هدف نویسنده هنگام نوشتن متن عینی، ارائه اطلاعات واقعی و مستند است؛ بنابراین از دریچه حواس به چشم‌انداز مورد نظر می‌نگرد و وارد فضای ذهن و خیال نمی‌شود و از احساسات شخصی خود بهره نمی‌گیرد.

در این درس، می‌خواهیم با بهره‌گیری از روش طرح پرسش، شیوه نگارش نوشته‌های عینی را بیاموزیم. وقتی قصد ما خلق نوشته عینی است، پرسش‌های ما باید عینی باشد. پاسخ‌هایی هم که به پرسش‌ها می‌دهیم، نباید از محدوده عینیت فراتر رود. مثلاً اگر بخواهیم درباره «تلفن همراه» متنی عینی یا محسوس بنویسیم، بدین گونه، عمل می‌کنیم:

مرحله اول: پرسش

در این مرحله، ابتدا ذهن را آزاد می‌گذاریم تا پرسش‌های گوناگون (عینی، ذهنی و ...) طرح کنیم. آزادسازی بی قید و شرط، کمک می‌کند ذهن به حرکت درآید و جنبه‌های نادیده و ناشکفته موضوع، کشف شود.

■ تلفن همراه چیست؟

■ تلفن همراه را چه کسی اختراع کرد؟

■ آیا تلفن همراه همه جا همراه خوبی است؟

- شکل و شیوه کارِ اولین تلفن‌های همراه چگونه بود؟
- معروف‌ترین تلفن‌های همراه کدام‌اند؟
- تلفن همراه غیر از برقراری تماس، چه کاربردهای دیگری دارد؟
- کاربران تلفن همراه، چند نفرند؟
- چرا به دوستان با وفا «همراه» می‌گویند؟
- تلفن همراه، چگونه ابزاری است؟
- با تلفن همراه، چگونه می‌توان به آرامش رسید؟
- نسل آینده تلفن‌های همراه چگونه خواهد بود؟
- چرا بعضی راننده‌ها پشت ماشینشان می‌نویسند «هیچ کس همراه نیست، تنهای اول»؟
- چرا برخی از افراد موقع حرف زدن با تلفن همراه، به سیم آخر می‌زنند؟
- آیا تلفن همراه هم مثل مواد مخدر، اعتیادآور است؟
- آیا تعداد کاربران مرد و زن یکسان است؟

مرحله دوم: شناسایی و جدا کردن پرسش‌های عینی

اکنون به بررسی و طبقه‌بندی پرسش‌ها می‌پردازیم، آنگاه پرسش‌های عینی را جدا می‌کنیم.

- تلفن همراه چیست؟
- تلفن همراه را چه کسی اختراع کرد؟
- شکل و شیوه کارِ اولین تلفن‌های همراه چگونه بود؟
- معروف‌ترین تلفن‌های همراه کدام‌اند؟
- کاربران تلفن همراه، چند نفرند؟
- تلفن همراه، چگونه ابزاری است؟
- تلفن همراه غیر از برقراری تماس، چه کاربردهای دیگری دارد؟
- نسل آینده تلفن‌های همراه چگونه خواهد بود؟
- آیا تعداد کاربران مرد و زن یکسان است؟

مرحله سوم: گزینش و سازماندهی پرسش‌ها

در مرحله قبل، تعدادی پرسش عینی درباره موضوع جدا گردید. اگر بخواهیم به تمام پرسش‌ها پاسخ بدهیم، متن تولیدی، بسیار طولانی خواهد شد و شاید علاقه‌ای به پاسخ دادن به برخی از سؤال‌ها نداشته باشیم؛ به همین دلیل، بر پایه توانایی و علاقه خود دست به گزینش پرسش‌ها می‌زنیم.

■ تلفن همراه چیست؟

■ تلفن همراه را چه کسی اختراع کرد؟

■ شکل و شیوه کار اولین تلفن‌های همراه چگونه بود؟

■ چند نفر کاربر تلفن همراه هستند؟

■ آیا تعداد کاربران مرد و زن یکسان است؟

پس از انتخاب پرسش‌ها نوبت به چینش و سازماندهی آنها و ایجاد نقشه ذهنی نوشتن، می‌رسد؛ یعنی پرسش‌های انتخاب شده را طبق یک نظم منطقی می‌چینیم و به آنها پاسخ می‌دهیم. برای این کار در متن‌های علمی بهتر است از کل به جزء حرکت کنیم. نخست درباره نام یا کلیت موضوع می‌نویسیم؛ سپس به بیان جزئیات و ویژگی‌های دیگر آن می‌پردازیم. به سخن دیگر، نخست چهارچوب و طرح کلی را شکل می‌دهیم و در پی آن، ویژگی‌های ریزتر را بازگو می‌کنیم.

پرسش‌های کلی

■ تلفن همراه چیست؟

■ تلفن همراه در کجا اختراع شد؟

■ تلفن همراه برای چه به کار می‌رود؟

پرسش‌های جزئی

■ کاربران تلفن همراه، چند نفرند؟

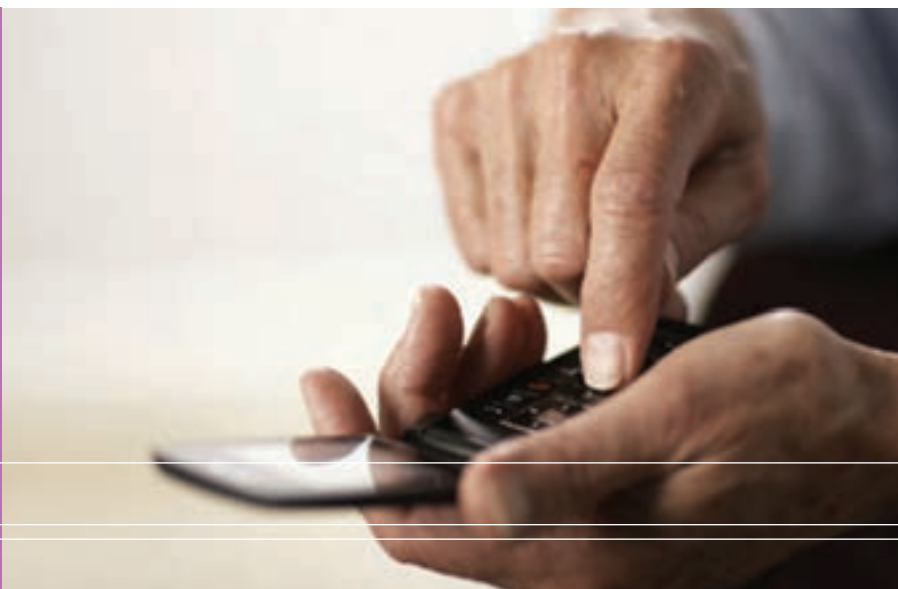
■ آیا زندگی، بدون تلفن همراه، امکان‌پذیر است؟

■ آیا تعداد کاربران مرد و زن یکسان است؟

پاسخ به این پرسش‌ها (پاسخ‌سازی)، منجر به تولید متن زیر شده‌است. بند یکم و دوم، پاسخ به پرسش‌های کلی و بند سوم، چهارم و پنجم، پاسخ به پرسش‌های جزئی است. **توجه:** در تولید متن‌های عینی معمولاً این امکان وجود دارد که پاسخ برخی از پرسش‌ها را ندانیم؛ در چنین مواردی لازم است به منابع اطلاعاتی (کتاب، مجله، متخصصان، صاحب‌نظران و اینترنت) مراجعه کنیم.

تلفن همراه یا گوشی همراه وسیله‌ای برای ارسال و دریافت تماس تلفنی از طریق ارتباط رادیویی در پهنای وسیع جغرافیایی است. منظور از موبایل یا گوشی همراه یا تلفن سلولی وسیله‌ای است که برای اتصال به شبکه تلفن همراه به کار می‌رود. در تلفن‌های همراه معمولاً یک مجموعه نرم‌افزار یا سیستم عامل برای کنترل سخت‌افزار به کار می‌رود و برنامه‌های جانبی توسط سیستم عامل اجرا می‌شود. از سیستم‌عامل‌های معروف برای تلفن همراه، می‌توان به «اندروید»، «آی او اس» و «ویندوز فون» اشاره کرد.

این ابزار، نخستین بار توسط شرکت آمریکایی «موتورولا» در تاریخ ۳ آوریل ۱۹۷۳ با وزنی نزدیک به یک کیلوگرم تولید شد. تلفن همراه نسل‌های گوناگونی دارد و توسط شرکت‌های سازنده گوناگونی تولید می‌شود و به فروش می‌رسد.

برخی از شرکت‌های بزرگ تولیدکننده گوشی همراه در دنیا «نوکیا، سامسونگ الکترونیکس، ال جی الکترونیکس، موتورولا، سونی، اپل و اچ تی سی»، هستند. طبق آخرین آمار جهانی (اول سپتامبر ۲۰۱۵) تعداد مشترکان تلفن همراه ۷۰۲ میلیارد نفر برآورد شده که البته رقم واقعی افراد ۴/۹ میلیارد نفر است؛ زیرا بعضی افراد بیش از چند خط و اشتراک دارند. تعداد گوشی‌های فروخته شده در نیمه دوم سال ۲۰۱۵ نیز ۳۴۰ میلیون دستگاه اعلام شده است که ۴۵ درصد آن را گوشی‌های هوشمند تشکیل می‌دهد.

بررسی‌ها در زمینه میزان استفاده از تلفن‌های همراه نشان می‌دهد که تعداد زیادی از مردم در حالی به خواب می‌روند که تلفن همراه خود را در دست دارند یا آن را کنار خود گذاشته‌اند. بر اساس پژوهشی که در کشورهای آمریکا، انگلیس، برزیل، چین، اسپانیا، مکزیک و هند انجام شده است، فناوری نوین ارتباطی از جمله تلفن همراه، جزء جدایی ناپذیر زندگی انسان‌ها شده است و هر روز وابستگی افراد به آن بیشتر می‌شود.

بنا بر پژوهشی، یک متخصص علوم رفتاری اعلام کرد، ۶۰ درصد از دختران مورد پژوهش، برای ورود به شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های مرتبط از گوشی‌های همراه استفاده می‌کنند و ۳۰ درصد آنها هنگام اتمام شارژ یا جا ماندن تلفن یا قطع آن به هر شکلی، دچار نگرانی می‌شوند. وی با اشاره به اینکه دختران دو برابر پسران به تلفن همراه وابستگی دارند، از اعتیاد دو برابری آنان نسبت به پسران در زمینه استفاده از تلفن همراه خبر داد.

کارگاه نگارش

۱ موضوعی را انتخاب کنید و با شیوه طرح پرسش، متن عینی بنویسید.

..... موضوع:

مرحله اول: طرح پرسش‌های گوناگون

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

مرحله دوم: شناسایی و جدا کردن پرسش‌های عینی

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

مرحله سوم: گزینش و سازماندهی پرسش‌ها

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

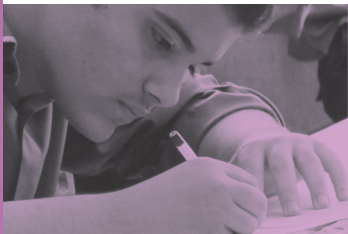
..... ●

متن نوشته:

A series of horizontal dotted lines for writing, arranged in a regular grid pattern.

۲ به پرسش‌ها و نوشته‌ی دوستانتان با دقت گوش دهید و آن را بر پایه‌ی سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۲	طرح پرسش‌های متنوع	۱
		۳	شناسایی و جدا کردن پرسش‌های عینی	۲
		۲	گزینش و سازماندهی پرسش‌ها	۳
		۲	پاسخ مناسب به پرسش‌ها	۴
		۲	رعایت انسجام در نوشته	۵
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۶
		۲	استفاده از واژه‌های مناسب در فضای متن	۷
		۲	شیوه‌ی خواندن	۸
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۹
		۲۰	جمع بندی	

■ با توجه به ارزشیابی انجام شده، برداشت نهایی خود را از نوشته‌ی دوستانتان، در چند سطر بنویسید.

.....

.....

.....

.....

مَثَلِ نَوِیسی

❖ برداشت خود را از مَثَلِ «کوه به کوه، نمی‌رسد؛ آدم به آدم می‌رسد»، در یک بند

بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, a solid purple footer bar at the bottom, and a central area with horizontal dotted lines for writing.

۱ باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟! باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟!
 بی نفع صور، خاسته تا عرش اعظم است
 گویا طلوع می‌کند از مغرب، آفتاب
 کاشوب در تمامی ذرات عالم است
 گر خوانمش قیامت دنیا، بید نیست
 این رتخیز عام که نامش محرم است
 ۵ در بارگاه قدس که جای ملال نیست
 سرهای قدیان، همه بر زانوی غم است
 جن و ملک بر آدمیان نوحه می‌کنند
 گویا عزای اشرف اولاد آدم است

خورشید آسمان و زمین، نور مشرقین
 پرورده کنار رسول خدا، حسین

محتشم کاشانی

کارگاه درس پژوهی

۱ برای هر واژه، یک مترادف و سه هم خانواده بنویسید.

واژه	مترادف	هم خانواده
عظیم		
محرم		
اشرف		

۲ همان طور که می دانید برخی از واژه های عربی به دو صورت مفرد و جمع وارد زبان فارسی شده اند؛ گاهی مفرد این واژه ها را با «ها/ان» جمع می بندند و گاهی نیز بدون نشانه، یعنی صورت مکسر، به کار می برند؛ مانند: «مدارس؟ مدرسه ها».

۳ شاعر، چه چیز را «**رستخیز عام**» می داند؟ چرا؟

۴ به اعتقاد شما چگونه می توان پیام های ارزشمند واقعه کربلا را پاس داشت؟

۵ به نظر شما، شاعر با آوردن واژه «باز» در ابتدای سه مصراع، بر چه مفهومی تأکید دارد؟

۶

گنجِ حکمت حیاتِ بخشِ دل‌ها

مَثَلِ قرآن، مَثَلِ آب است روان؛ در آب، حیاتِ تن‌ها بود و در قرآن حیاتِ دل‌ها بود. آب را صفت، طهارت است؛ چون تن به نجاست بیالاید، به آب پاک گردد، و قرآن را صفت، طهارت است، چون تن به گناه و زَلّت بیالاید، به قرآن پاک گردد.

ای دوست! چند به دنیا
رغبت کنی و با خلق در راه
طلب او تجارت کنی؟ رو
درمان کار خود کن و اگر
معاملت می‌کنی، با حق کن،
که تا خلق، سود خود نبینند،
با تو معاملت نکند!

تفسیر سوره یوسف (ع)،

احمد بن محمد بن زید طوسی

«گزارش» یکی از قالب‌های پرکاربرد نوشتن است که رخداد‌های واقعی را بر بنیاد حواس ظاهر، بیان می‌کند. هر یک از ما ممکن است به نوشتن گزارش یا گزارش گونه نوشتن نیاز داشته باشیم. معمولاً زمانی گزارش می‌نویسیم که بخواهیم رویدادی را کوتاه و گویا، معرفی کنیم. یک گزارش خوب باید زمان، مکان و برخی جزئیات را به درستی بازگو کند. یکی از روش‌های مناسب برای تهیه گزارش، بهره‌گیری از پرسش است. هنگام نوشتن گزارش، ابتدا درباره موضوع مورد نظر، پرسش‌های متنوعی طرح می‌کنیم؛ یعنی از خود می‌پرسیم این گزارش به چه پرسش‌هایی می‌خواهد پاسخ بدهد و سپس به طبقه‌بندی و چینش پرسش‌ها می‌پردازیم. نکته مهم این است که چون فضای گزارش گونه‌نویسی عمدتاً با نوشته‌های محسوس و عینی، شکل می‌گیرد، نوع پرسش‌ها و پاسخ‌ها نیز باید عینی باشد. مثلاً اگر موضوع گزارش «بازدید از دبیرستان» باشد، بدین سان، عمل می‌کنیم:

مرحله اول: طرح پرسش‌های گوناگون عینی

- نام دبیرستان چیست؟
- در کجای شهر (محله، خیابان، کوچه و...) قرار دارد؟
- زمان ساخت این بنا کی بوده است؟
- تعداد دانش‌آموزان آن چند نفر است؟
- چه رشته‌های تحصیلی در آن هست؟
- رابطه بین دانش‌آموزان و دبیران چگونه است؟
- حیاط مدرسه، چقدر وسعت دارد؟
- وضعیت کتابخانه چگونه است؟
- چه مطالب یا طرح‌هایی روی دیوارهای ساختمان مدرسه به چشم می‌خورد؟
- دانش‌آموختگان موفق و مشهور این دبیرستان چه کسانی هستند؟

- دفتر مدیر، چگونه است؟
- ساختمان مدرسه، چند طبقه است؟
- مدیر و ناظم‌های دبیرستان، چه کسانی هستند؟
- دبیران دبیرستان، چند نفرند؟
- ساختمان، چه نمایی دارد؟
- وضعیت کلاس‌ها، چگونه است؟
- رابطه بین مدیر و دبیران، چگونه است؟
- ویژگی‌های برجسته دبیرستان نسبت به دبیرستان‌های دیگر، کدام‌اند؟
- دبیرستان چه رتبه‌های علمی، ورزشی و فرهنگی کسب کرده است؟
- سالن ورودی ساختمان، چگونه است؟
- بر دیوارهای سالن، چه مطالبی دیده می‌شود؟
- معماری بنای ساختمان، چگونه است؟
- ساختمان، چند کلاس دارد؟

مرحله دوم: گزینش و سازماندهی پرسش‌ها

در گزارش نویسی، توجه به ترتیب بیان رخدادها بسیار اهمیت دارد. معمولاً ابتدا درباره نام، عنوان، مکان و زمان گزارش، اطلاعاتی داده می‌شود. سپس دیده‌ها و شنیده‌ها بیان می‌شود. هنگام نوشتن گزارش، نخست چهارچوب شکل می‌گیرد و سپس جزئیات نوشته می‌شود. مثلاً شخصی که از یک دبیرستان بازدید کرده، از همان لحظه‌ای که جلوی دبیرستان قرار گرفته است، گزارش را آغاز می‌کند و خواننده را با خود همراه می‌سازد؛ گویی (نویسنده و خواننده) با هم وارد حیاط مدرسه می‌شوند و به ترتیب چیزهایی را می‌بینند و می‌شنوند. پرسش‌ها را نیز با همین فرایند، سازماندهی می‌کنیم. اکنون به چینش و سازماندهی پرسش‌ها توجه کنید.

- مکان گزارش کجاست؟
- گزارش مربوط به چه زمانی است؟
- نام دبیرستان چیست؟
- در کجای شهر (محله، خیابان، کوچه و ...) قرار دارد؟

- زمان ساخت این بنا، کی بوده است؟
- معماری بنای ساختمان، چگونه است؟
- ساختمان، چه نمایی دارد؟
- ساختمان مدرسه، چند طبقه است؟
- چه مطالب یا طرح‌هایی روی دیوارهای ساختمان مدرسه به چشم می‌خورد؟
- سالن ورودی ساختمان، چگونه است؟
- بر دیوارهای سالن، چه مطالبی دیده می‌شود؟
- دفتر مدیر، چگونه است؟
- ساختمان، چند کلاس دارد؟
- وضعیت کلاس‌ها، چگونه است؟
- وضعیت کتابخانه، چگونه است؟
- دانش‌آموختگان موفق و مشهور این دبیرستان، چه کسانی هستند؟

پاسخ به این پرسش‌ها، ما را به نوشته‌ای مانند متن زیر می‌رساند. اگر به ترتیب مطالب توجه کنید، دیده‌ها یا مشهودات گزارش‌نویس با روش پلکانی یکی‌یکی در کنار هم چیده شده‌اند و در این مسیر، خوانندگان به گونه‌ای با وی همراه می‌شوند که می‌توانند تصویر روشنی از موضوع مورد نظر در ذهن ایجاد کنند.

اگرچه فضای عمومی گزارش‌نویسی، عینی است؛ امکان دارد نویسنده در برخی از زمینه‌ها، وارد فضای ذهن خود بشود و از ذهنیات و برداشت‌های خود نیز مطالبی به آن بیفزاید؛ البته بهتر است در این گونه نوشته‌ها از این کار (آوردن برداشت‌های ذهنی)، پرهیز کنیم.

گزارش بازدید از دبیرستان

زمان: روز چهارشنبه، فصل پاییز، سال ...

مکان: شهر قم

به مدرسه که می‌رسم جلوی ورودی‌اش می‌ایستم و به تابلوی آن نگاه می‌کنم؛ دبیرستان حکیم نظامی (امام صادق «علیه السلام» کنونی). داخل می‌روم، هنوز قدمی برنداشته‌ام که ناگهان باد شدیدی می‌وزد؛ شاخه درختان کنار می‌روند تا عظمت بنا دیده شود. معماری این بنا کاملاً ایرانی و متناسب با شرایط آب و هوایی قم است. طوری

که تابستان‌ها این ساختمان بسیار خنک و زمستان‌ها گرم و مطبوع است. سقف بنا گهواره‌ای شکل است.

ساختمان، دو طبقه است و نمایی آجری دارد. جنس درها و پنجره‌های آن از چوب‌های روسی است. دیوارها آراسته به شعرهای نظامی است که کاشی‌های لاجوردی بر آن حاشیه زده‌اند. قدم‌زنان می‌روم و خطوط روی کاشی‌ها را می‌خوانم؛ به آیه‌ای از قرآن مجید (بقره، ۲۶۹) برمی‌خورم «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا».

به خود که می‌آیم، می‌بینم بنا را دور زده‌ام. آنجا به قرینه‌بودن ساختمان پی می‌برم، به درون سرسرا برمی‌گردم، در این سرسرا، اشعاری از رشید یاسمی با خطی نستعلیق بر کتیبه‌های گچی به چشم می‌خورد که به مناسبت پایان ساخت بنا سروده شده است. مصرع آخر این شعر در واقع تاریخ پایان ساخت بناست؛ یعنی سال ۱۳۱۵.

اتاق بزرگی روبه‌روی سرسرا دیده می‌شود که امروز اتاق معاونان است. کنار سرسرا در سمت چپ، راهرویی است که کلاس‌ها در آن قرار دارد. اتاق اول مخصوص مدیر دبیرستان است. برای اینکه او بتواند احاطه کامل بر تمام امور مدرسه داشته باشد، اتاق او پنج در دارد که دو در به راهرو، دو در به ایوان و یک در به سرسرا باز می‌شود.

کنار اتاق مدیر، کلاس‌های دانش‌آموزان قرار دارد که درها و پنجره‌های بلند و صاف آن را مزین کرده است. کلاس دو در دارد: یکی از آنها به سوی راهرو و دیگری به طرف ایوان باز می‌شود. چشم‌انداز راهرو از طریق پنجره‌های چوبی به طرف باغ گشوده شده و در سمت ایوان به سوی زمین چمنی باز می‌شود که تیم فوتبال مدرسه در آن تمرین می‌کنند. در انتهای راهرو راه‌پله‌ای وجود دارد که به طبقه بالا منتهی می‌شود. این مسیر امروز مسدود است و به جای آن دانش‌آموزان از طریق راه‌پله کنار سرسرا به طبقه دیگر می‌روند. طبقه بالا عیناً مثل طبقه پایین ساخته شده است، فقط با این تفاوت که به جای اتاق معاونان در آن کتابخانه قرار دارد.

مخزن کتابخانه تاریک است و کتاب‌ها قدیمی‌اند. بسیاری از کتاب‌های اینجا سال‌هاست که دیگر تجدید چاپ نمی‌شوند؛ اما ارزش تاریخی دارند. این جمله را می‌شنوم: «هر کتابی که به فکر تان برسد، اینجا پیدامی‌کنید. در قدیم اینجا جزو کتابخانه‌های معروف و معدود شهر بوده است، اینجا همچنین دارای آرشیو روزنامه هم می‌باشد».

به طور پراکنده آنها را نگاه می‌کنم، روزنامه اطلاعات در سال ۱۳۱۴، روزنامه استوار در سال ۱۳۱۷، روزنامه کیهان ۱۳۲۳، روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۶۵. مجموعه کاملی از کتاب‌های درسی دهه ۱۲۹۰ تا ۱۳۹۰ هم به چشم می‌خورد. یکی از کتاب‌ها را برمی‌دارم، دیوان پروین اعتصامی است که آن را با خط خود به این مدرسه اهدا کرده است. به یاد چند روز پیش می‌افتم که پای صحبت‌های یکی از دانش‌آموزان قدیمی این مدرسه (در سال‌های ۱۳۳۳ - ۱۳۲۷) نشسته بودم. او می‌گفت: «این مدرسه اگرچه در زمان ساخت خود به عنوان مدرسه‌ای مجلل مشهور شد؛ اما بعدها به دلیل داشتن دانش‌آموزان و دبیران سرآمد، مشهور باقی ماند».

اکثر این دانش‌آموزان و دبیران با سمت استادی دانشگاه بازنشسته شده‌اند و هر کدام صاحب ده‌ها تألیف‌اند. انسان‌های بزرگی چون؛ استاد دکتر سادات ناصری، دکتر محمد امین ریاحی، دکتر بهشتی، دکتر مفتاح، دکتر ابوالفضل و مظاهر مصفا، دکتر علی اشرف صادقی، دکتر امیرحسین یزدگردی و ... از دانش‌آموختگان و دبیران این مدرسه هستند.

کارگاه نگارش

۱ یکی از موضوع‌های زیر را انتخاب کنید و با بهره‌گیری از شیوه طرح پرسش، گزارشی بنویسید.

- بازدید از یک مکان تاریخی
- کتابخانه مدرسه یا شهر
- اردوی دانش‌آموزی
- سفر خانوادگی
- فعالیت‌های یک روز تعطیل
- مهمانی فامیلی

مرحله اول: پرسش‌های عینی

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

مرحله دوم: گزینش و سازماندهی پرسش

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

..... ●

گزارش :

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 25 lines.

۲ به پرسش‌ها و گزارش مکتوب دوستانتان با دقت گوش دهید؛ سپس آن را بر پایهٔ سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۳	طرح ریزی گزارش با بهره‌گیری از پرسش‌های عینی	۱
		۳	سازماندهی پرسش‌ها از کل به جزء	۲
		۲	مناسب بودن ترتیب بیان رخدادها	۳
		۲	رعایت انسجام در نوشته	۴
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۵
		۳	استفاده از واژه‌های مناسب فضای متن	۶
		۲	شیوهٔ خواندن	۷
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۸
		۲۰	جمع بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشتهٔ دوستانتان، در چند سطر بنویسید:

.....

.....

.....

مَثَلِ نَوِیسی

❁ برداشت خود را از مَثَلِ «بار کج به منزل نمی رسد»، در یک بند بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, followed by 20 horizontal dotted lines for writing, and a solid purple footer bar at the bottom.

غروب روز بیستم بهمن ۱۳۶۴ حاشیهٔ ارون درود

غروب نزدیک می‌شود و تو گویی تقدیر تاریخی زمین از حاشیهٔ ارون درود جاری می‌گردد و مگر به راستی جز این است؟ تاریخ، مَشیتِ باری تعالی است که از طریق انسان‌ها به انجام می‌رسد و تاریخ فردای کرهٔ زمین به وسیلهٔ این جوانان تحقق می‌یابد؛ همین بچه‌هایی که اکنون در حاشیهٔ ارون درود گرد آمده‌اند و با اشتیاق منتظر شب هستند تا به قلب دشمن بتازند.

بچه‌ها، آماده و مسلح، با کوله‌پشتی و پتو و جلیقه‌های نجات، در میان نخلستان‌های حاشیهٔ ارون درود، آخرین ساعات روز را به سوی پایان خوش انتظار طی می‌کنند. بعضی‌ها وضو می‌گیرند و بعضی دیگر پیشانی بندهایی را که رویشان نوشته‌اند «زائران کربلا» بر پیشانی می‌بندند. بعضی دیگر از بچه‌ها گوشهٔ خلوتی یافته‌اند و گذشتهٔ خویش را با وسواس یک قاضی می‌کاوند و سراپای زندگی خویش را محاسبه می‌کنند و وصیت‌نامه می‌نویسند: «حقّ الله را خدا می‌بخشد اما وای از حقّ الناس ...» و تو به ناگاه دلت می‌لرزد: آیا وصیت‌نامه‌ات را تنظیم کرده‌ای؟

از یک طرف، بچه‌های مهندسی جهاد، آخرین کارهای مانده را راست و ریس می‌کنند و از طرف دیگر سگان دارها قایق‌هایشان را می‌شویند و با دقتی عجیب همه چیز را وارسی می‌کنند ... راستی تو طرز استفاده از ماسک را بلدی؟ وسایل سنگین راه‌سازی را بار شناورها کرده‌اند تا به محض شکستن خطوط مقدم دشمن، آنها را به آن سوی رودخانهٔ ارون حمل کنند و بچه‌ها نیز همان بچه‌های صمیمی و بی‌تکلف و متواضع و ساده‌ای هستند که همیشه در مسجد و نماز جمعه و محلّ کارت و اینجا و آنجا می‌بینی ... اما در اینجا و در این ساعات، همهٔ چیزهای معمولی حقیقتی دیگر می‌یابند. تو گویی اشیا گنجینه‌هایی از رازهای شگفت خلقت هستند، اما تو تا به حال در نمی‌یافته‌ای.

در اینجا و در این لحظات، دل‌ها آن چنان صفایی می‌یابند که وصف آن ممکن نیست. آن روستایی جوانی که گندم و برنج و خربزه می‌کاشته است، امشب سربازی است در خدمت ولیّ امر. به‌راستی آیا می‌خواهی سربازان رسول الله (ص) را بشناسی؟ بیا و بین آن رزمنده، کشاورز است و این یک طلبه است و آن دیگری در یک مغازه گمنام، در یکی از خیابان‌های دورافتاده مشهد، لابیات فروشی دارد و به‌راستی آن چیست که همه ما را در اینجا، در این نخلستان‌ها گردآورده است؟

تو خود جواب را می‌دانی: عشق.

اینجا سوله‌ای است که گردان عبدالله آخرین لحظات قبل از شروع عملیات را در آن می‌گذرانند. اینها که یکدیگر را در آغوش گرفته‌اند و اشک می‌ریزند، دریادلان صف شکنی هستند که دل شیطان را از رُعب و وحشت می‌لرزاند و در برابر قوه الهی آنان هیچ قدرتی یارای ایستایی ندارد.

ساعتی بیش به شروع حمله نمانده‌است و اینجا آیینۀ تجلی همه تاریخ است. چه می‌جویی؟ عشق؟ همین جاست. چه می‌جویی؟ انسان؟ اینجا است. همه تاریخ اینجا حاضر است؛ بدر و حنین و عاشورا اینجا است.

صبح روز بیست و یکم بهمن ماه کناره اروند

هنوز فضا از نم باران آکنده است، اما آفتاب فتح در آسمان سینه مؤمنین درخششی عجیب دارد. دیشب در همان ساعات اولیه عملیات، خطوط دفاعی دشمن یکسره فروریخت. پیش از همه غواص‌ها در سکوت شب، بعد از خواندن دعای فرج و توسل به حضرت زهرا مرضیه (س)، به آب زدند و خط را گشودند و آنگاه خیل قایق‌ها و شناورها به آن سوی اروند روان شدند. صف طویل رزمندگان تازه نفس، با آرامش و اطمینانی که حاصل ایمان است، وسعت جبهه فتح را به سوی فتوحات آینده طی می‌کنند و خود را به خط مقدم می‌رسانند. گاه به گاه گروهی از خط شکن‌ها را می‌بینی که فاتحانه، اما با همان تواضع و سادگی همیشگی، بی‌غرور، بعد از شبی پر حادثه باز می‌گردند، و به راستی چقدر شگفت‌آور است که انسان در متن عظیم‌ترین تحولات تاریخ جهان و در میان سردمداران این تحول زندگی کند و از نسیان و غفلت، هرگز در نیابد که در کجا و در چه زمانی زیست می‌کند.

آنها با اشتیاق از بین گل و لایی که حاصل جزر و مد آب «خور» است، خود را به قایق‌ها می‌رسانند و ساحل را به سوی جبهه‌های فتح ترک می‌کنند. طلبه جوانی با یک بلندگوی دستی، همچون وجدان جمع، فضای نفوس را با یاد خدا معطر می‌کند و دائم از بچه‌ها صلوات می‌گیرد. دشمن در برابر ایمان جنود خدا متکی به ماشین پیچیده جنگ است. از همان نخستین ساعات فتح، هواپیماهای دشمن در پی تلافی شکست بر می‌آیند؛ حال آنکه در معرکه قلوب مجاهدان خدا، آرامشی که حاصل ایمان است، حکومت دارد. دشمن حیرت‌زده است که چگونه ممکن است کسی از مرگ نهراسد؟! کجا از مرگ می‌هراسد آن کس که به جاودانگی روح خویش در جوار رحمت حق آگاه است؟ و این چنین اگر یک دست تو نیز هدیه

راه خدا شود، باز هم با آن دست دیگری که باقی است، به جبهه‌ها می‌شتابی. وقتی «اسوه» تو آن «تمثیل وفاداری»، عباس بن علی (ع) باشد، چه باک اگر هر دو دست تو نیز هدیه راه خدا شود؟ اینها که نوشته‌ام، وصف حال رزمنده‌ای است که با یک دست و یک آستین خالی، در کنار «خور» ایستاده‌است. تفنگ دوربین‌دارش نشان می‌دهد که تک تیرانداز است و آن آستین خالی‌اش، که با باد این سوی و آن سوی می‌شود، نشانه مردانگی است و اینکه او به عهدی که با ابوالفضل (ع) بسته، وفادار است. چیست آن عهد؟

«مبادا امام را تنها بگذاری».

در خط، درگیری با دشمن ادامه دارد. دشمن، برده ماشین است و تو ماشین را در خدمت ایمان کشیده‌ای.

در زیر آن آتش شدید، بولدوزرچی جهاد خاکریز می‌زند. بر کوهی از آتش نشسته است و کوهی از خاک را جا به جا می‌کند و معنای خاکریز هم آنگاه تفهیم می‌شود که در میان یک دشت باز گرفتار آتش دشمن باشی. یک رزمنده روستایی فریمانی در میان خاک نشسته است و با یک بیل دستی برای خود سنگری می‌سازد. آنها چه اُنسی با خاک گرفته‌اند و خاک، مظهر فقر مخلوق در برابر غنای خالق است. معنای آنکه در نماز پیشانی بر خاک می‌گذاری، همین است و تا با خاک اُنس‌گیری، راهی به مراتب قرب نداری. برو به آنها سلام کن؛ دستشان را بفشار و بر شانه پهنشان بوسه بزن. آنها مجاهدان راه خدا و علم‌داران آن تحوّل عظیمی هستند که انسان امروز را از بنیان تغییر می‌دهد. آنها تاریخ آینده بشریت را می‌سازند و آینده بشریت، آینده الهی است.

مرتضی آوینی / به نقل از مجله ادبیات داستانی، شماره ۱۲- مهر ۱۳۷۲

حسرت نبرم به خواب آن مرداب کارام درون دشت شب خفته است
دریایم و نیست باکم از طوفان دریا همه عمر خوابش آشفته است

محمد رضا شفیعی کدکنی

کارگاه درس پژوهی

۱ پنج گروه کلمه مهمّ املائی از متن درس بیابید و بنویسید.

.....

.....

۲ از متن درس، چهار جمع مکسر بیابید و مفرد هر یک را بنویسید.

.....

.....

۳ یکی از راه‌های ساخت کلمه «مشتق»، بدین شکل است: «اسم + چی = اسم»؛ مانند «شکارچی».

در این کلمه، پسوند «چی» در معنای «پیشه و حرفه» کاربرد دارد؛ نمونه‌ای از این پسوند را در متن درس بیابید.

.....

.....

۴ در عبارت زیر، کنایه را مشخص کنید و مفهوم آن را بنویسید.

«تا با خاک انس‌نگیری، راهی به مراتبِ قُرب نداری».

۵ نویسنده در کدام جمله، از مفهوم آیه «الا بذکرالله تطمئنّ القلوب» بهره گرفته است؟

.....

.....

گنج حکمت آنچه گویی، هوش دار

سخن، میان دو دشمن، چنان گوی که گر دوست گردند، شرمزده نشوی.
میان دو کس، جنگ چون آتش است سخن چین بد بخت، همی ز مکش است
میان دو تن، آتش افروختن ز عقل است و، خود در میان سوختن
پیش دیوار آنچه گویی، هوش دار تا نباشد در پس دیوار، گوش

گلستان، باب هشتم، سعدی

پیش از این گفتیم که نوشته‌ها را می‌توان به دو دسته عینی و ذهنی تقسیم کرد. آموختیم که برای نوشتن متن‌های عینی، پدیده‌ها را می‌بینیم؛ صداها را می‌شنویم؛ بوها را با حس بویایی درک و اشیا را لمس می‌کنیم و مزه خوراکی‌ها را می‌چشیم؛ یعنی به کمک حواس خود به شناخت می‌رسیم و باز نمود درک خود از پدیده‌ها را به نگارش درمی‌آوریم.

اکنون به نوشته‌های ذهنی می‌پردازیم.

در نوشته‌های ذهنی از محدوده عینی و حواس ظاهر فراتر می‌رویم و موضوع را به یاری ذهن و خیال، پرورش می‌دهیم و می‌نویسیم. در متن‌های ذهنی، نویسنده آزادی عمل بسیار زیادی دارد و در واقع، قدرت توانایی ذهن نویسنده، مسیر نوشته را شکل می‌دهد.

در درس اول، برای پرورش موضوع در ذهن، سه شگرد بارش فکری، اگرنویسی و گزین گفته‌ها معرفی شد. این شگردها کمک می‌کند، موضوع در ذهن ما رشد و پرورش یابد.

یکی از روش‌هایی که موجب پرورش موضوع در ذهن می‌شود و در خلق نوشته‌های ذهنی مؤثر است، روش **جانشین‌سازی** است.

در این روش، خود را جای موضوع یا پدیده‌ای دیگر می‌نشانیم و از نگاه آن به بیرون می‌نگریم. با تغییر جایگاه و نوع نگاه، ظرفیت و قابلیت موضوع را افزایش می‌دهیم و جنبه‌های نادیده و ناشکفته آن را به نمایش می‌گذاریم. مثلاً اگر بخواهیم درباره «سیم خاردار» بنویسیم، شاید سخن فراوانی برای نوشتن نداشته باشیم؛ اگر خود را به جای سیم خاردار بنشانیم که در میدان نبرد، سربازی را به دام انداخته است، افق جدیدی پیش روی ما گشوده می‌شود و مفاهیم و مطالب زیادی به ذهن ما هجوم می‌آورد؛ شاید خود سیم خاردار هم با ما همراه و هم‌سخن شود!

نکته‌ای که در به‌کارگیری این روش، اهمیت دارد، این است که وقتی خود را به جای چیزی یا کسی می‌نشانیم، باید عواطف، حس و حال، نوع نگرش، لحن کلام و شیوه بیان، متناسب با آن موضوع باشد و از زاویه آن نگاه روایت شود.

برای آنکه بتوانیم عواطف، احساسات، نوع نگرش و حال و هوای یک پدیده، شخص یا موضوعی را به خوبی منتقل کنیم، باید پیش از نگارش، اطلاعات و شناخت کافی درباره چستی، ویژگی‌ها، وضع ظاهری و کارکرد موضوع نوشته، به دست آوریم. مثلاً اگر موضوع نگارش «سنگ» باشد، می‌توان این‌گونه نوشت:

«من، تکه‌ای یا فرزندی کوچک از کوه هستم. میلیون‌ها سال است که در اثر لرزش و تن‌تکانی زمین از مادر خود(کوه) جدا افتاده‌ام. آرزو دارم دوباره به آن دامن گرم برگردم. هر روز در دلم با کوه سخن می‌گوییم. رنگ من و او، زیر پرتو خورشید، سوخته است؛ اما دل‌مان هنوز هم، به گرمی آفتاب می‌تپد. نمی‌دانم او از آن بالا، چه حالی نسبت به من دارد!»

در نوشته‌ی زیر نویسنده، آفتاب را نه از نگاهِ خود، بلکه از دریچه‌ی چشم «یخ» دیده و توصیف کرده است:

وقتی از پشت کوه بیرون آمدی، زیبا بودی. صورت سرخ و تپلیات توی دلم نشست. نگاهت کردم. نگاهم کردی. برق چشمانت مرا گرفت و هزار هزار آینه درست شد.

مهربانیات گرمای خاصی داشت. قلب بلورینم را روشن تر کردی. تازه داشتم جان می‌گرفتم که نگاهت را دزدیدی و پشت یک ابر قایم شدم. صدایت کردم، نشنیدی. آینه شدم، ندیدی. از دوریات یخ زدم، نتابیدی. کلاغ‌ها را دنبالت فرستادم. آسمان، پُر از قار قار کلاغ شد تا عشق مرا خبر دهند؛ اما تو از پرده‌ی ابر، بیرون نیامدی. تنها یک جواب فرستادی: - نه، تو نباید...!

من کور و کر بودم. نمی‌دیدم و نمی‌شنیدم. انگار در عالم، تنها یکی بود، تو. ابرها را واسطه کردم. واسطه‌ها التماس کردند. کنار رفتند و تو ظاهر شدی. دلم گرم شد. غصه‌هایم آب شد. محو نگاهت شدم. پس از نیستی دوباره هست شدم و به شکل تو سر از خاک برداشتم و برای همیشه جاودانه شدم. باور نداری، چشم بچرخان و بنگر! جهان سراسر «گل آفتاب گردان» است.

◆ با الهام از داستان «یخی که عاشق خورشید شد»

کارگاه نگارش

۱ موضوعی انتخاب کنید و با به کارگیری روش جانشین سازی، یک متن ذهنی بنویسید.

موضوع:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

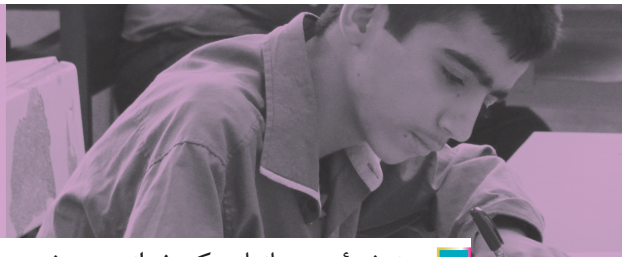
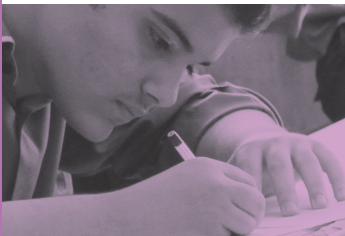
.....

.....

.....

.....

.....

۲ به نوشتهٔ دوستانتان، که خوانده می‌شود، با دقت گوش دهید و آن را بر پایهٔ سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۳	خلق نوشته با استفاده از روش جانشین سازی	۱
		۳	انتقال دقیق حالات و ویژگی‌های شیء یا فردی که به جای او سخن گفته شده است.	۲
		۲	مناسب بودن ترتیب بیان رخدادها	۳
		۲	رعایت انسجام در نوشتهٔ ذهنی	۴
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۵
		۳	استفاده از واژه‌های مناسب فضای متن	۶
		۲	شیوهٔ خواندن	۷
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۸
		۲۰	جمع‌بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشتهٔ دوستانتان، در چند سطر بنویسید:

.....

.....

.....

مَثَلِ نَوِیسی

برداشت خود را از مَثَلِ «سحر خیز باش تا کامروا شوی»، در یک بند بنویسید. ❁

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, a solid purple footer bar at the bottom, and a central area with horizontal dotted lines for writing.

سخن بر سر پیکار میان ایرانیان و تورانیان است. هنگامی که کیخسرو در ایران بر تخت نشست، افراسیاب در سرزمین توران بر تخت پادشاهی می‌نشاند. سپاه توران به کمک سردارانی از سرزمین‌های دیگر به ایران می‌تازد. کیخسرو، رستم را به یاری می‌خواند. اشکبوس، پهلوان سپاه توران، به میدان می‌آید و مبارز می‌جوید. یکی دو تن، از سپاه ایران پای به میدان می‌نهند، اما سرانجام، رستم، پیاده به میدان می‌رود. نبرد رستم با اشکبوس یکی از عالی‌ترین صحنه‌های نبرد تن به تن است که در آن طنزگویی و چالاکی و دلاوری و زبان آوری با هم آمیخته است.

<p>ز بهرام و کیوان، همی برگذشت خروشان دل خاک، در زیر نعل عقاب دلاور برآورد پر به جوش آمده خاک، برکوه و سنگ که گر آسمان را بپاید سپرد به ایرانیان، تنگ و بند آوريد همی برخوشید، برسان کوس سر هم نبرد اندر آرد به گرد همی گرد رزم اندر آرد به ابر</p>	<p>۱ خروش سواران و اسپان زدشت همه تیغ و ساعد ز خون بود، لعل برقند از آن جای، شیران ز نماند آنچه با روی خورشید، رنگ ۵ به لشکر، چنین گفت کاموس گرد همه تیغ و گرز و کمند آوريد دلیری کجا نام او اشکبوس بیاید که جوید ز ایران، نبرد بشد تیز، زحام با خود و گبر</p>
---	--

۱۰ برآویخت زحام با اشکبوس
 بہ گزرگران، دست برداشکبوس
 برآہنت زحام، گزرگران
 چو زحام گشت از کفانی ستوہ
 ز قلبِ پاہ اندر آشفست طوس
 ۱۵ تھمتن برآشفست و با طوس گفست
 تو قلبِ پہ را بہ آہین ہدار
 کمان بہ زہ را بہ بازو گفند
 خروشد: کاسے مرد رزم آزمائے
 کفانی بخنجد و خمیرہ باند
 ۲۰ بدو گفست خندان: کہ نام تو چیست؟
 تھمتن چنن داد پانخ کہ نام
 مرا مادرم نام، مرگ تو کرد
 کفانی بدو گفست: بی باگی
 تھمتن چنن داد پانخ بدوے:
 ۲۵ پیادہ، نیدے کہ جنگ آورد
 بہ شھر تو، شیر و نھنگ و پلنگ
 ہم اکنون تو را، اسے نبرده سوار

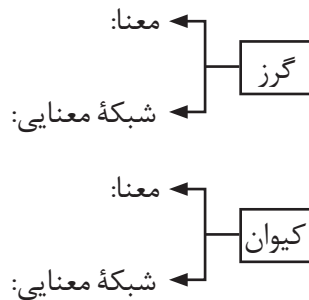
برآمد ز هر دو سپہ، بوق و کوس
 زمین آہنین شد، سپھر آنوس
 غمی شد ز پیکار، دست سران
 پھپھید زو روی و شد سوی کوی
 بزد اسپ، کاید بر اشکبوس
 کہ زحام را جام ہادہ است بخت
 من اکنون، پیادہ، کنم کارزار
 بہ بند کمر بر، بزد تیر چند
 ہماوردت آمد، شو باز جائے
 عنان را گران کرد و اورا بخواند
 تن بی سرت را کہ خواهد گریست؟
 چہ پُرسی کزین پس نبینی تو کام
 زمانہ مرا پتک ترک تو کرد
 بہ کشتن دھی سر، بہ یکبارگی
 کہ ای بیھسدہ مرد پر خاشجوعے
 سر سرکشان، زیر سنگ آورد؟
 سوار اندر آہیند، ہر سہ بہ جنگ؟
 پیادہ بیا موزمت کارزار

پیاده مرا زان فرستاد، طوس
 کشفانی پیاده شود، همچو من
 ۳۰ پیاده، به از چون تو پانصد سوار
 کشفانی بدو گفت: با تو سلج
 بدو گفت رستم که تیر و کمان
 چو نازش به اسپ گرانایه دید
 یکی تیر زد بر بر اسپ او
 ۳۵ بخنید رستم، به آواز گفت
 سزدگر بداری، سرش در کنار
 کمان را به زه کرد زود اشکبوس
 به رستم بر، آنکه ببارید تیر
 همی رنج دارے تن خویش را
 ۴۰ تهمتن به بند کمر، برد چنگ
 یکی تیر الماس پیکان، چو آب
 کمان را بالید رستم، به چنگ
 بزد بر بر و سینه اشکبوس
 ۴۴ کشفانی، هم اندر زمان، جان بداد

که تا اسپ بتانم از اشکبوس
 زد و روی، خندان شوند انجمن
 بدین روز و این گردش کارزار
 نینم همی جز فوس و مزج
 بین تا هم اکنون، سر آرمی زمان
 کمان را به زه کرد و اندر کشید
 که اسپ اندر آمد ز بالا به روست
 که بنشین به پیش گرانایه بخت
 زمانی بر آسانی از کارزار
 تنی، لرز لرزان و رخ، سندروس
 تهمتن بدو گفت: بر خیره خیر
 دو بازوے و جان بداندیش را
 گزین کرد یک چو به تیر خدنگ
 خاده بر او، چار پتر عقاب
 به شست اندر آورده، تیر خدنگ
 پھر آن زمان، دست او داد بوس
 چنان شد، که گفته ز مادر نژاد

کارگاه درس پژوهی

۱ معنای هر واژه را بنویسید. آنگاه با انتخاب کلماتی دیگر از متن درس، برای هر واژه، شبکه معنایی بسازید.

۲ نوع و کاربرد «را» را در هر مورد، مشخص نمایید.

■ الف) مرا مادرم نام مرگ تو کرد.

■ ب) تن بی سرت را که خواهد گریست؟

■ پ) کمان را به زه کرد و اندر کشید.

۳ در تاریخ زبان فارسی، گاه یک «متمم» همراه با دو نشانه متمم (حرف اضافه) به کار می‌رفت؛ مثل:

بگیر و به گیسوی او بر، بدوز به نیک اختر و فال گیتی فروز

در این درس، نمونه‌ای نظیر این گونه کاربرد پیدا کنید و متمم و نشانه‌های آن را مشخص نمایید.

۴ گاه در زبان فارسی، مصوّت «ا» در برخی کلمات عربی، به مصوّت «ی» تبدیل می‌شود؛ نظیر «اسلام: اسلامی»؛ به این شکل تغییر یافته، «مَمال» گفته می‌شود. چند کلمه ممال در متن درس بیابید و بنویسید.

۵ در بیت زیر، ویژگی یا صفتی به «شبنم» نسبت داده شده است که محال یا بیش از حد معمول است. چنین ادعایی منجر به پیدایش آرایه «اغراق» می‌شود؛ مثال:

فردوسی

- ز گرز تو خورشید گریان شود ز تیغ تو بهرام بریان شود
از متن درس، دو نمونه از کاربرد «اغراق» را بیابید و دلیل خود را بنویسید.
- ۶ «حماسه»، یکی از انواع ادبی و داستان و روایتی است با زمینه قهرمانی و رنگ ملی و سبکی فاخر که در آن حوادثی فراتر از حدود عادت روی می دهد.
برای کاربرد ویژگی های حماسه، نمونه ابیاتی در این درس پیدا کنید.
- ۷ مفهوم هر یک از عبارت های زیر را بنویسید.
- عنان را گران کردن:
 - سر هم نبرد به گرد آوردن:
- ۸ چرا رستم از رهام برآشفته؟

گنج حکمت عاقبت مردم آزاری

مردم آزاری را حکایت کنند که
سنگی بر سر صالحی زد. درویش
را مجال انتقام نبود؛ سنگ را نگاه
همی داشت تا زمانی که ملک را بر
آن لشکری خشم آمد و در چاه کرد.
درویش اندر آمد و سنگ در
سرش کوفت.

گفتا: تو کیستی و مرا این سنگ
چرا زدی؟
گفت: من فلانم و این همان
سنگ است که در فلان تاریخ بر
سر من زدی.

گفت: چندین روزگار کجا بودی؟

گفت: از جاهت اندیشه همی کردم؛ اکنون که در چاهت دیدم، فرصت
غنیمت دانستم.

با ددان آن به که کم گیری ستیز
ساعد مسکین خود را رنجه کرد
پس به کام دوستان، مغزش برآر

چون نداری ناخن درنده، تیز
هر که با پولاد بازو، پنجه کرد
باش تا دستش ببندد، روزگار

گلستان، سعدی

روش جانشین‌سازی را برای نوشتن متن‌های ذهنی، در درس گذشته آموختیم و بدان شیوه نوشتیم. یکی دیگر از روش‌هایی که در نگارش متن ذهنی مفید است، روش سنجش و مقایسه است.

مقصود از سنجش و مقایسه، برقراری پیوند بین پدیده‌ها و کشف روابط میان آنها برای درک تفاوت‌ها و شباهت‌های آنهاست. راه ارتباطی موضوع‌ها با همدیگر، از طریق رابطه معنایی آنها ایجاد می‌شود. روابط معنایی موضوعات معمولاً بر پایه «قیاس»، شکل می‌گیرد. مقایسه کردن یک موضوع با موضوع دیگر، در حقیقت، نوعی پیوند زدن موضوعات است؛ موضوع‌هایی به ظاهر بی‌ربط؛ اما در حقیقت مرتبط با هم. همین بی‌ربطی اولیه و کشف روابط پس از درنگ و تأمل است که فضای نوشته را ذهنی و جذاب می‌سازد.

در نوشته‌های عینی موضوع را با چیزی مقایسه می‌کنند که با هم در یک طبقه قرار می‌گیرند، مثلاً دو کتاب، دو ماشین، دو پرندۀ یا دو خانه. آنچه در نوشته عینی بیان می‌شود، مبتنی بر حواس است. به بیان دیگر، موضوع نوشته عینی درباره شکل ظاهری، رنگ، بو، صدا، مزه و زبری و نرمی پدیده‌هاست؛ اما در نوشته‌های ذهنی، وضع فرق می‌کند. در نگارش ذهنی از مرز حواس فراتر می‌رویم و آزادانه در فضای ذهن حرکت می‌کنیم. بنابراین می‌توانیم دو چیز را که به ظاهر هیچ‌سختی با هم ندارند، با هم مقایسه کنیم.

هنگامی که می‌خواهیم درباره موضوعی با روش مقایسه، متن ذهنی بنویسیم، می‌توانیم از پیوند زدن آن موضوع به موضوع‌های دیگر بهره ببریم. وقتی موضوعی را به موضوع دیگری پیوند می‌زنیم، در واقع فضای جدیدی برای نوشتن ایجاد می‌کنیم. معمولاً می‌توان موضوع‌ها را به کمک رابطه ذهنی به هم ربط داد؛ آنها را مقایسه کرد و کار خلق و آفرینش را برای ذهن آسان نمود؛ مثل نمونه‌های صفحه بعد:

- مقایسهٔ قلم با خون شهید، با اسلحه، با درخت و...
- مقایسهٔ کتاب با انسان، با برگ درختان، با آسمان و ...
- مقایسهٔ میز با درخت، با برده، با دیکتاتور و ...
- مقایسهٔ رفتگر با آفتاب، با آب و ...
- مقایسهٔ دیوار با تنهایی، با قفس، با موش و ...
- مقایسهٔ خواب با روزهای تعطیل، با شب امتحان و ...
- مقایسهٔ کفش با پا، با سنگ ریزه، با جاکفشی، با پای مصنوعی و ...
- مقایسهٔ کتاب با دوست، با عالم بی‌عمل، با انسان، با دانای کل، با سرچشمهٔ دانایی و ...
- مقایسهٔ آینه با چهره، با غبار، با آدم دروغگو، با آدم خودشیفته و ...

در نوشتهٔ زیر، نویسنده «کتاب» را با «انسان» پیوند می‌زند و آنها را با هم مقایسه می‌کند.

بعضی از کتاب‌ها مانند انسان‌ها هستند:

بعضی از کتاب‌ها ساده می‌پوشند و بعضی لباس‌های عجیب و غریب و رنگارنگ دارند. بعضی از کتاب‌ها برای ما قصه می‌گویند تا بخوابیم و بعضی قصه می‌گویند تا بیدار شویم.

بعضی از کتاب‌ها شاگرد اول می‌شوند و جایزه می‌گیرند. بعضی از کتاب‌ها مردود می‌شوند و بعضی تجدید.

بعضی از کتاب‌ها به پدر و مادر خود احترام می‌گذارند و بعضی حتی نامی هم از پدر و مادر خود نمی‌برند.

بعضی از کتاب‌ها هر چه دارند، از دیگران گرفته‌اند. بعضی از کتاب‌ها هر چه دارند به دیگران می‌بخشند.

بعضی از کتاب‌ها را باید به بیمارستان برد تا معالجه شوند و بعضی را به تیمارستان برد.

بعضی از کتاب‌ها دوقلو یا چندقلو هستند. بعضی از کتاب‌ها پیش از تولد می‌میرند و بعضی تا ابد زنده هستند.

بعضی از کتاب‌ها سیاه‌پوست‌اند، بعضی سفیدپوست و بعضی زردپوست یا سرخ‌پوست. بعضی از کتاب‌ها به رنگ پوست و پوتین خود افتخار می‌کنند و رنگ دیگران را مسخره می‌کنند...

و بعضی از آدم‌ها مانند کتاب‌ها هستند:

بعضی جلدِ سخت و ضخیم دارند و بعضی نازک. بعضی از آدم‌ها با کاغذ کاهی چاپ می‌شوند و بعضی با کاغذ خارجی.

بعضی از آدم‌ها تجدیدِ چاپ می‌شوند و بعضی از آدم‌ها فتوکپی یا رونوشت آدم‌های دیگرند.

بعضی از آدم‌ها با حروف سیاه چاپ می‌شوند و بعضی از آدم‌ها صفحاتِ رنگی دارند. بعضی از آدم‌ها قیمتِ رویِ جلد دارند؛ بعضی از آدم‌ها با چند درصد تخفیف به فروش می‌رسند، و بعضی از آدم‌ها بعد از فروش پس گرفته نمی‌شوند.

بعضی از آدم‌ها جیبی هستند و می‌شود آنها را توی جیب گذاشت، بعضی از آدم‌ها را می‌توان در کیف مدرسه گذاشت.

بعضی از آدم‌ها نمایشنامه‌اند و در چند پرده نوشته می‌شوند. بعضی از آدم‌ها فقط جدول و سرگرمی و معما دارند و بعضی از آدم‌ها فقط معلومات عمومی هستند! بعضی از آدم‌ها خط خوردگی دارند و بعضی از آدم‌ها غلط چاپی دارند.

از روی بعضی از آدم‌ها باید مشق نوشت و از روی بعضی آدم‌ها باید جریمه نوشت و با بعضی از آدم‌ها هیچ وقت تکلیف ما روشن نیست. بعضی از آدم‌ها را باید چند بار بخوانیم تا معنی آنها را بفهمیم و بعضی از آدم‌ها را باید نخوانده دور انداخت...

♦ بی‌بال پریدن

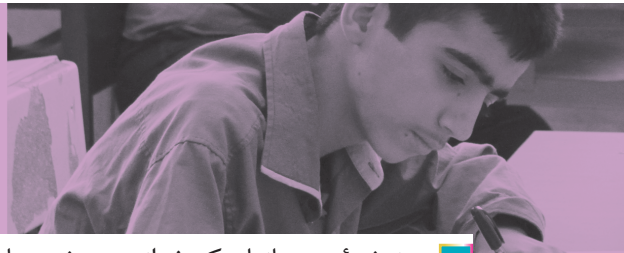
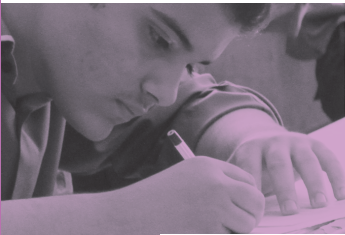

کارگاه نگارش

۱ موضوعی را انتخاب کنید و با استفاده از روش سنجش و مقایسه، نوشته ذهنی بنویسید.

موضوع:

The writing area consists of 21 horizontal dotted lines, providing a guide for the student's handwriting.

۲ به نوشته‌ دوستانتان که خوانده می‌شود، با دقت گوش دهید و آنها را بر بنیاد سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۳	پیوند زدن یک موضوع با موضوع‌های دیگر	۱
		۳	بهره‌گیری مناسب از روش سنجش و مقایسه	۲
		۲	مناسب بودن ترتیب بیان رخدادها	۳
		۲	رعایت انسجام در نوشته‌ذهنی	۴
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۵
		۳	استفاده از واژه‌های مناسب فضای متن	۶
		۲	شیوه خواندن	۷
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۸
		۲۰	جمع بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشته‌دوستانتان، در چند سطر بنویسید.

.....

.....

.....

مَثَل‌نویسی

❁ برداشت خود را از مَثَل «چاه کن همیشه ته چاه است»، در یک بند بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, a solid purple footer bar at the bottom, and a central area with horizontal dotted lines for writing.

دو رفیق بودند به نام «خیر» و «شرّ». روزی آهنگ سفر کردند. هر یک توشه راه و مشکى پر آب با خود برداشتند و رفتند تا به بیابانى رسیدند که از گرما چون تنورى تافته بود و آهن در آن از تابش خورشید نرم مى شد. خیر که بی خبر از این بیابان سوزان، آب های خود را تا قطره آخر، آشامیده بود، تشنه ماند؛ اما چون از بدذاتى رفیق خود خبر داشت، دم نمى زد، تا جایی که از تشنگی بی تاب شد و دیده اش تار گشت.

سرانجام دو لعل گران بهایی را که با خود داشت، در برابر جرعه ای آب به شرّ وا گذاشت. شرّ به سبب خُبث طینت آن را نپذیرفت و گفت: از تو فریب نخواهم خورد. اکنون که تشنه ای، لعل مى بخشى و چون به شهر رسیدیم، آن را باز مى ستانى. چیزی به من ببخش که هرگز نتوانی آن را پس بگیری.

خیر پرسید: منظورت چیست؟

گفت: چشم هایت را به من بفروش.

خیر گفت: از خدا شرم نداری که چنین چیزی از من مى خواهی؟ بیا و لعل ها را بستان و جرعه ای آب به من بده.

پیش آن ریگ آبدار نهاد	حالی آن لعل آبدار گشاد
آشتم را بکش به نختی آب	گفت مردم ز تشنگی دریاب
یا به همت بهش یا بفروش	شربتی آب از آن زلال چونوش

هر چه خیر التماس کرد، سود نبخشید و چون از تشنگی جانش به لب رسید، تسلیم گشت:

گفت بر خیز، تیغ و دشنه بیار
 دیده آتشین من برکش
 شرکه آن دید، دشنه بازگشاد
 در چراغ دو چشم او زد تیغ
 چشم تشنه چو کرده بود تباه
 جامه و رخت و گوهرش برداشت
 شربتی آب، سوی تشنه بیار
 و آتشم را بکش بر آبی خوش
 پیش آن خاک تشنه رفت چو باد
 نامش کشتن حصارغ، دریغ
 آب ناداده کرد همت راه
 مرد بی دیده را شخه بگذاشت

چوپان توانگری که گوسفندان بسیار داشت، با خانواده خود از بیابان‌ها می‌گذشت و هر جا آب و گیاهی می‌دید، دو هفته ای می‌ماند و پس از آن گله را برای چرا به جای دیگر می‌برد. از قضا آن روزها گذارش به آن بیابان افتاد. دختر چوپان به جست‌وجوی آب روان شد و به چشمه‌ای دور از راه برخورد. کوزه‌ای از آب پر کرد و همین که خواست به خانه بازگردد، از دور

نالهای شنید. بر اثر ناله رفت. ناگهان جوانی را دید نابینا که بر خاک افتاده است و از درد و تشنگی می‌نالند و خدا را می‌خوانند. پیش رفت و از آن آب خنک چندان به او داد تا جان گرفت و چشم‌های کَندهٔ او را که هنوز گرم بود، بر جای خود گذاشت و آن را محکم بست. پس از آن جوان را با خود به خانه برد و غذا و جای مناسبی برایش آماده کرد.

شبانگاه که چوپان به خانه باز آمد، جوانی مجروح و بی‌هوش را در بستر یافت و چون دانست که دیدگانش از نابینایی بسته است، به دختر گفت: درخت کهنی در این حوالی است که دارای دو شاخهٔ بلند است. برگ یکی از شاخه‌ها برای درمان چشم نابیناست و برگ شاخهٔ دیگر موجب شفای صَرعیان. دختر از پدر کمک خواست تا چشم جوان را درمان کند. پدر بی‌درنگ مشتی برگ به خانه آورد و به دختر سپرد. دختر آنها را کوبید و فشرده و آبش را در چشم بیمار چکاند. جوان ساعتی از درد بی‌تاب شد و پس از آن به خواب رفت.

پنج روز چشم خیر بسته ماند و او بی حرکت در بستر آرامید. چون روز پنجم آن را گشودند:

چشم از دست رفته، گشت درست / شد بعینه چنان که بود نخت

خیر همین که بینایی خود را باز یافت، به سجده افتاد و خدا را شکر گفت و از دختر و پدر مهربان او نیز سپاسگزاری کرد. اهل خانه هم شاد گشتند. پس از آن خیر هر روز با چوپان به صحرا می‌رفت و در گله‌داری به او کمک می‌کرد و بر اثر خدمت و درستکاری هر روز نزد پدر و دختر عزیزتر می‌شد.

چون مدتی گذشت، خیر به دختر علاقه‌مند شد؛ زیرا که وی جان خود را به دست او باز یافته بود و پیوسته نیز از لطف و محبت او برخوردار می‌شد، اما با خود می‌اندیشید که این چوپان توانگر با این همه مال و منال هرگز دختر خود را به مفلسی چون او نخواهد داد و چگونه می‌تواند، بی‌هیچ اندوخته و مال، دختری را بدین جمال و کمال به دست بیاورد. سرانجام عزم سفر کرد تا بیش از این دل به دختر نبندد.

شبانگاه قصد سفر را با چوپان در میان گذاشت و گفت: نور چشمم از توست و دل و

جان باز یافته‌ تو. از خوان تو بسی خوردم و از غریب نوازی تو بسی آسودم. از من چنان که باید سپاسگزاری بر نمی‌آید، مگر آنکه خدا حقّ تو را ادا کند. گرچه از دوری تو رنجور و غمگین خواهم شد؛ اما دیرگاهی است که از ولایتِ خویش دور افتاده‌ام؛ اجازه می‌خواهم که فردا بامداد به سوی خانهٔ خود عزیمت کنم. چوپان از این خبر سخت اندوهگین شد و گفت: ای جوان، کجا می‌روی؟ می‌ترسم که باز گرفتار رفیقی چون شرّ بشوی؛ همین جا در ناز و نعمت بمان.

بزرگیکه دختر عزیز، مرا	نیست و بیمار هست چیز مرا
گر نمی‌دل به ما و دختر ما	هستی از جان عزیزتر بر ما
بر چنین دختری به آزادی	اختیارت کنم به دامادی
و آنچه دارم ز گوسفند و شتر	دهمت تا ز ما به گردوی پر

خیر که این خبر را شنید، شادمان شد و از سفر چشم پوشید. فردای آن روز جشنی بر پا کردند و چوپان دختر خود را به خیر داد. خیر پس از رنج بسیار به خوشبختی و کامیابی رسید.

پس از چندی چوپان با خانوادهٔ خود از آن جایگاه کوچ کرد. خیر پیش از حرکت به سوی درختی که شفافخش چشم‌های او بود، رفت و دو انبان از برگ‌های آن - یکی برای علاج صرعیان و دیگری برای درمان نابینایان - پر کرد و با خود برداشت و همگی به راه افتادند.

خانوادهٔ چوپان راه درازی را پیمود تا به شهر رسید. از قضا دختر پادشاه آن شهر به بیماری صرع مبتلا بود و هیچ پزشکی از عهدهٔ درمان او بر نمی‌آمد. پادشاه شرط کرده بود که دختر خود را به آن کس بدهد که دردش را علاج کند و سر آن کس را که جمال دختر را ببیند و چارهٔ دردش نکند، از تن جدا کند. هزاران کس از آشنا و بیگانه در آرزوی مقام و شوکت، سر خویش به باد دادند.

خیر با شنیدن این خبر کسی را نزد شاه فرستاد و گفت که علاج دختر در دست

اوست و بی آنکه طمعی داشته باشد، برای رضای خدا در این راه می کوشد. شاه با میل پذیرفت و گفت: «عاقبت خیر باد چون نامت!». سپس او را با یکی از نزدیکان به سرای دختر فرستاد.

خیر، دختر را دید که بسیار آشفته و بی آرام است. نه شب خواب و نه روز آرام دارد. بی درنگ مقداری از آن برگ‌ها را که همراه داشت، سایید و با آن شربتی ساخت و به دختر خوراند؛ همین که دختر آن شربت را خورد، از آشفته‌گی بیرون آمد و به خواب خوشی فرو رفت. پس از سه روز بیدار شد و غذا طلبید. شاه که این مژده را شنید، بی درنگ نزد دختر رفت و از دیدن او، که آرامش یافته و با میل غذا خورده بود، بسیار شاد شد. پس به دنبال خیر فرستاد و به او خلعت و زر و گوهر فراوان بخشید. از قضا وزیر شاه نیز دختری زیبا داشت که بیماری آبله دیدگانش را تبه ساخته بود. از خیر خواست که چشم دخترش را درمان کند. خیر با داروی شفابخش خود چشم آن دختر زیبا را بینا کرد. پس از آن خیر از نزدیکان شاه شد و هر روز بر جاهش افزوده می‌گشت تا آنکه پس از مرگ شاه بر تخت شاهی نشست. اتفاقاً روزی با همراهان برای گردش به باغی می‌رفت. در راه شرّ را دید، او را شناخت و فرمان داد که در حال فراغت او را به نزدش ببرند. چوپان که از ملازمان او بود، شمشیر به دست، شرّ را نزد شاه برد. شاه نامش را پرسید. گفت نامم «مبشر» است. شاه گفت: نام حقیقی خود را بگوی. گفت: نام دیگری ندارم.

شاه گفت: نامت شرّ است. تو آن نیستی که چشم آن تشنه را برای جرعه‌ای آب بیرون آوردی و گوهرش ربودی و آب نداده با جگر سوخته در بیابان تنهایش گذاردی؟ اکنون بدان که:

بخت من زنده، بخت تو مرده	منم آن تشنه گهر برده
مقبل آن کز خدای گیرد پشت	تو مرا کشتی و خدای نکشت
ایتکم تاج و تخت شاهی داد	دوتم چون خدا پناهی داد

شرّ چون در او نگریست، وی را شناخت و خود را به زمین انداخت و:

گفت: «زنهار اگر چه بد کردم در بد من نبیمن که خود کردم»

نام من شرّ است و نام تو خیر؛ پس من اگر مناسب نام خود بدی کرده‌ام، تو نیز مناسب نام خود نیکی کن. خیر او را بخشید و آزاد کرد، اما چوپان که داستان خبث طینت او راز دهان خیر شنیده بود و می دانست که وجود او پیوسته موجب رنج دیگران خواهد شد، با شمشیر سرش را از تن جدا کرد.

گفت: «اگر خیر است خیر اندیش تو شری، جز شرّت نیاید پیش»
در تنش بخت و یافت آن دو گهر
تعمیه کرده در میان کمر
گفت گوهر به گوهر آمد باز
آمد آورد پیش خیر فراز

بازنویسی هفت پیکر نظامی

داستان‌های دل‌انگیز ادب فارسی، زهرا کیا (خانلری)

کارگاه درس پژوهی

۱ متضاد واژه‌های زیر را از متن درس بیابید.

■ پاک‌ی (.....) ■ بدبخت (.....) ■ غنی (.....)

۲ کلمه «گذاشتن» در معنای حقیقی «وضع کردن، قرار دادن و...» کاربرد دارد، اما «گزاردن» به معنای «به جا آوردن، ادا کردن و...» است؛ جمله‌های زیر را بر پایه این توضیح، اصلاح نمایید.

- بنیان‌گزار مؤسسه، اعضای شورای سیاست‌گذاری را معرفی کرد.
- دانش‌آموزان زحمات خدمتگذار مدرسه را ارج می‌نهند و از او سپاسگزاری می‌کنند.
- نامه امام علی (ع)، دربردارنده پیام‌های اصلی یک حکومت عادلانه برای همه کارگزاران است.

۳ با توجه به عبارت زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید.

«ناگهان جوانی را دید که بر خاک افتاده است و از درد و تشنگی می‌نالد و خدا را می‌خواند.»
■ الف) نقش دستوری واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

■ ب) زمان و نوع هر یک از فعل‌ها را بنویسید.

۴ ابیات درس، در چه قالبی سروده شده است؟ دلیل خود را بنویسید.

۵ کدام قسمت درس، مصداق مناسبی برای مفهوم آیه شریفه «تَعَزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» (سوره آل عمران، آیه ۲۶) است؟

۶ هر یک از مَثَل‌های زیر، با کدام بخش از متن درس مناسبت دارند؟

■ از ماست که بر ماست.

■ از کوزه همان برون تراود که در اوست.

۷ داستان خیر و شر را با ماجرای حضرت یوسف (ع) مقایسه نمایید و وجوه شباهت و

تفاوت آنها را بنویسید.

گنج حکمت ای رفیق

روزی حضرت عیسی روح الله می گذشت. ابلهی با وی دچار شد و از حضرت عیسی سخنی پرسید؛ بر سبیل تَلَطَّف جوابش باز داد و آن شخص مسلم نداشت و آغاز عربده و سفاهت نهاد. چندان که او نفرین می کرد، عیسی تحسین می نمود.

عزیزی بدان جا رسید؛ گفت: «ای روح الله، چرا زبون این ناکس شده‌ای و هر چند او قهر می کند، تو لطف می فرمایی و با آنکه او جور و جفا پیش می برد، تو مهر و وفا بیش می نمایی؟»

عیسی گفت: «ای رفیق، کُلِّ اِنَاءٍ یَتَرَشَّحُ بِمَا فِیهِ، از کوزه همان برون تراود که در اوست؛ از او آن صفت می زاید و از من این صورت می آید. من از وی در غضب نمی شوم و او از من صاحب ادب می شود. من از سخن او جاهل نمی گردم و او از خلق و خوی من عاقل می گردد».

اخلاق محسنی،

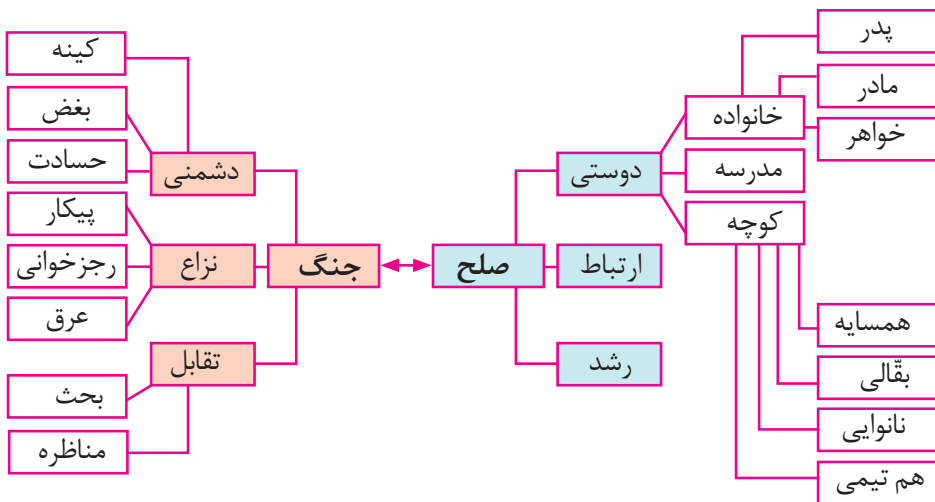
حسین واعظ کاشفی

در این درس می‌خواهیم عینک ناسازبینی را به چشم ذهن بزنی و هر چیزی که موضوع نوشته ما قرار گرفت، نخست به موضوع‌ها و مفاهیم ناساز و متضاد با آن بیاندیشیم.

برای این کار، نخست موضوع یا مفهوم اصلی (صلح) را در مرکز و هسته نقشه یا نمودار، جای می‌دهیم و شروع می‌کنیم به تأمل و تفکر پیرامون مفاهیم ناساز با آن و سپس یک هسته دیگر با مفهوم متضاد، انتخاب می‌کنیم و کنار آن می‌نویسیم.

پس از این دو مرحله، به موضوع نخست (صلح) باز می‌گردیم و به شیوه بارش مفاهیم، شاخه‌های اصلی متناسب با آن را لحظه به لحظه کامل‌تر می‌کنیم. در مرحله بعدی با نگاه جزئی و دقیق‌تر، خوشه‌های هر شاخه را

تا جایی که فرصت داریم و ذهن، توانایی خلق و زایش دارد، ادامه می‌دهیم و تکمیل می‌کنیم. پس از آن شاخه‌های موضوع دوم (جنگ) را کامل می‌کنیم. بدین سان، پس از چند دقیقه تفکر، می‌بینیم که نقشه مفاهیم یا نمودار شبکه‌ای ما گسترش یافته است. اکنون، وقتی به هر نقطه و واژه این شبکه نگاه کنیم، انبوهی از مفاهیم پیوسته به آن، به ذهن می‌آید و ما را در نوشتن یاری می‌دهد و کار خلق و تولید نوشته را برای ما آسان می‌سازد.

پس، هنگام تولید نوشته ذهنی، چند نکته مهم باید مورد توجه قرار گیرد:

■ ارتباط خوشه‌ها با شاخه‌ها و پیوند با هسته

■ پیوند هسته با مفهوم متضاد

■ پایبندی به فضای ذهن

به متن زیر که بر پایه نقشه ذهنی بالا نوشته شده، توجه کنید:

همیشه فکر می‌کردم نانوائی سرِ کوچه ما با من و بقیه، سرِ جنگ دارد. هر وقت آن چوب بلند را در دستش می‌دیدم، ناخودآگاه به یادِ گرز رستم و داستان هفت‌خان می‌افتادم. ولی دیروز که صف نانوائی سنگی طولانی‌تر از همیشه بود، فرصتی فراهم شد تا بیشتر فکر کنم و نانا را بیشتر بشناسم. تازه فهمیدم که عرق پیشانی نانا به سبب گرمای تنور نیست؛ شاید شرمسار این همه چشمانی است که تماشاگر او هستند. حس کردم شاید الان در درون خودش هم جنگ و صلحی در گرفته است و آن عرق، عرق پیکار درونی اوست. بعد با خود اندیشیدم که آیا او هم نان می‌خورد؟ اینجا بود که حسی در من نسبت به ایشان پدید آمد. دوستی به دوستان محله من افزوده شد.

همان طور که در این نوشته دیدیم، نویسنده از یک موضوع کوچک در گوشه‌ای آغاز کرد و با پیوستن آن به شاخه‌ها و مفاهیم هسته‌ای و متضاد، موضوع را در ذهن خود پرورش داد و از درآمیختن آنها با یکدیگر، متنی تازه پدید آورد.

بنابراین، در نوشته‌های ذهنی، گستره ذهن و خیال نویسنده کاملاً آزاد و رهاست و او از

زمینه حس‌های ظاهری فراتر می‌رود و در آسمان ذهن و خیال گام برمی‌دارد. در نوشته‌های حسی، حرکت ما از حس آغاز می‌شود و در همان قلمرو حس پایان می‌پذیرد. اما در اینجا (یعنی نوشته ذهنی) ممکن است نقطه آغاز، پدیده‌های دیداری و حسی باشند؛ ولی در ادامه جریان ذهن، از خاک و سرزمین حواس ظاهری، کنده می‌شود و اوج می‌گیرد.

متن‌های زیر نیز با استفاده از روش **ناسازی معنایی یا تضاد مفاهیم** ایجاد شده است:

متن یک

سایه، یک چیز تو خالی و خیالی است. هست؛ اما نیست. خودش چیزی ندارد، هویتش را از خورشید می‌گیرد. مثل عروسک خیمه شب بازی است که نخش در دست خورشید است. بخواهد لاغرش می‌کند، بخواهد، چاقش می‌کند. قدش هم دست خورشید است، صبح‌ها به دست خورشید کش می‌آید و ظهرها کوتاه می‌شود.

ولی خود خورشید که این همه سایه درست می‌کند، اصلاً سایه‌ای ندارد. با آمدنش سایه درست می‌کند و با رفتنش هم سایه‌ها. رفتنش سایه‌سازتر از آمدنش است. وقتی سایه خورشید از سر دنیا کم می‌شود، یک سایه غلیظ به اسم شب، روی جهان می‌افتد.

شب، سایه نداشته خورشید است. شب البته کمی غلیظتر از یک سایه معمولی است. آن قدر غلیظ که همه چیز را در خود گم می‌کند.

شامگاهان، فصل دلتنگی آسمان است؛ برای خورشیدی که در خاکستر خاطره‌ها خاموش خفته است. پردهٔ سیاه شب، راهی دلگداز به آواز به شهادت رسیدهٔ آفتاب است. موسیقی سیاه شب از تار زخمی افق برمی‌خیزد و چنگ در نهانخانهٔ جان‌هایی می‌زند که یاد آفتاب را بر لبان تشنهٔ خویش چون ترنمی تار و مار، زمزمه می‌کنند. شامگاه عاشورا، آسمان مزرع سیاهی است که با انفجار حنجرهٔ حسین، ستاره کوب و سبز می‌شود.

◆ طلسم سنگ

کارگاه نگارش

۱ موضوعی را انتخاب کنید و با استفاده از روش ناسازی معنایی یا تضاد مفاهیم، یک متن ذهنی بنویسید.

موضوع:

[Blank writing area with horizontal lines]

۲ به نوشته‌ی دوستانتان، که خوانده می‌شود، با دقت گوش دهید و آن را بر بنیاد سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۳	ایجاد شبکه‌ای از روابط بین مفاهیم	۱
		۳	خلق نوشته با استفاده از روش ناسازی معنایی	۲
		۲	استفاده صحیح از نشانه‌های ربط عطفی و تقابلی	۳
		۲	رعایت انسجام در نوشته‌ی ذهنی	۴
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۵
		۳	استفاده از واژه‌های مناسب فضای متن	۶
		۲	شیوه‌ی خواندن	۷
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۸
		۲۰	جمع‌بندی	

با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشته‌ی دوستانتان، در چند سطر بنویسید:

.....

.....

.....

.....

مَثَلِ نَوِیسی

❁ برداشت خود را از مَثَلِ « آن را که حساب پاک است، از محاسبه چه باک است »، در یک بند بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, a solid purple footer bar at the bottom, and a central area containing 20 horizontal dotted lines for writing.

ناتانائیل، آرزو مکن که خدا را در جایی جز همه جا بیابی. هر مخلوقی، نشانی از خداست و هیچ مخلوقی او را هویدا نمی‌سازد. همان دم که مخلوقی نظر ما را به خویشتن منحصر کند، ما را از خدا برمی‌گرداند.

ما همگی اعتقاد داریم که باید خدا را کشف کرد. دریغا که نمی‌دانیم همچنان که در انتظار او به سر می‌بریم، به کدام درگاه نیاز آوریم. سرانجام این‌طور نیز می‌گوییم که او در همه جا هست؛ هر جا و نیافتنی است.

به هر کجا بروی جز خدا چیزی را دیدار نمی‌توانی کرد. خدا همان است که پیش روی ماست.

ناتانائیل، ای کاش «عظمت» در نگاه تو باشد، نه در چیزی که به آن می‌نگری. ناتانائیل، من شوق را به تو خواهیم آموخت؛ اعمال ما به ما وابسته است، همچنان که درخشندگی به فسفر. درست است که اعمال ما، ما را می‌سوزانند ولی تابندگی ما از همین است و اگر روح ما ارزش چیزی را داشته، نشان آن است که سخت‌تر از دیگران سوخته است. برای من، «خواندن» اینکه شن ساحل‌ها نرم است، کافی نیست؛ می‌خواهم پای برهنه‌ام این نرمی را حس کند. معرفتی که قبل از آن احساسی نباشد، برای من بیهوده است. هرگز در این جهان چیزی ندیده‌ام که حتی اندکی زیبا باشد؛ مگر آنکه فوراً آرزو کرده‌ام تا همه مهر من آن را در بر گیرد.

مائده‌های زمینی، **آندره ژید**، ترجمه پرویز داریوش و جلال آل احمد

کارگاه درس پژوهی

- ۱ پنج واژه مهمّ املائی از متن درس بیابید و بنویسید.
- ۲ در زبان فارسی، چهار نشانه داریم که با آنها کسی یا چیزی را صدا می زنیم: «آی، ای، یا و ا»؛ به این کلمه‌ها «نشانه ندا» می گوئیم و اسمی که همراه آنها می آید، «منادا» است؛ مانند: «یا امام هشتم».

یک بند کوتاه بنویسید و در آن نشانه‌های ندا را به کار ببرید.

- ۳ با کلمه «مسافر» یک تشبیه بسازید؛ به طوری که چهار رکن تشبیه را دارا باشد.

- ۴ درک و استنباط خود را از عبارت زیر بنویسید.

«اعمال ما، ما را می سوزانند ولی تابندگی ما از همین است».

- ۵ هر یک از موارد زیر، با کدام بخش از «متن درس» تناسب معنایی دارد؟

■ الهی به بهشت و حور چه نازم؟ مرا دیده ای ده که از هر نظر بهشتی سازم.

خواجه عبدالله انصاری

■ به جهان خرم از آنم که جهان خرم از اوست عاشقم بر همه عالم که همه عالم از اوست

حافظ

■ بسوزای دل که تا خامی، نیاید بوی دل از تو کجادیدی که بی آتش، کسی را بوی عود آمد

مولوی

- ۶ کدام عبارت درس، به مفهوم آیه شریفه «لا تدرکه الابصار و هو یدرک الابصار»

(سوره انعام، آیه ۱۰۳) اشاره دارد؟

- ۷ جمله «ای کاش عظمت در نگاه تو باشد.» را با سروده زیر از سهراب سپهری مقایسه

کنید.

«چشم‌ها را باید شست، جور دیگر باید دید.»

گنج حکمت درشتی و نرمی

خشم بیش از حد گرفتن، وحشت آرد و لطف بی وقت، هیبت ببرد. نه چندان درشتی کن که از تو سیر گردند و نه چندان نرمی که بر تو دلیر شوند.

درشتی و نرمی به هم در، به است
درشتی نگیرد خردمند پیش
شانی با پدر گفت: ای خردمند
بگفتا: نیک مردی کن نه چندان
چو فاصد که جزاح و مرهم نه است
نه سستی که ناقص کند قدر خویش
ما تعلیم ده پیرانه یک پند
که گردد خیره، گرگ تیز دندان

گلستان، باب هشتم، سعدی

یکی از گونه‌های نوشتاری که با فضای نوشته‌های ذهنی همخوانی دارد، «داستانی نوشتن» است. خواست ما از داستانی یا داستان گونه نویسی این است که هرگاه خواستیم چیزی درباره‌ی موضوعی بنویسیم؛ افزون بر رعایت شیوه‌ها و شگردهایی که تاکنون فراگرفتیم، بهتر است برای ورود به فضای داستانی و نوشتن داستانوار، گام‌های زیر را هم برداریم و از این پلکان عبور کنیم:

الف) گام اول: شخصیت

پس از روشن شدن موضوع، برای نوشتن داستانوار به شخصیت، نیاز داریم؛ به همین سبب، دو یا چند شخصیت در ذهن خلق می‌کنیم و شخصیت‌ها را به گفت‌وگو با یکدیگر می‌نشانیم و می‌گذاریم آنها با یکدیگر سخن بگویند و همفکری کنند یا به مخالفت با هم برخیزند. توجه داشته باشیم که همه‌ی شخصیت‌ها را به طور فعال مشارکت بدهیم. نوشته‌ی زیر را بخوانید و به شخصیت‌ها و گفت‌وگوی آنها توجه کنید.

روزنامه‌ها نوشته بودند، یک مرد وارد قفس یک ببر در باغ وحش شد و از این حیوان خواست تا او را بخورد.

مرد گفت: من آمده‌ام که بنده را میل کنید.

ببر، مرد را ورنانداز کرد و گفت: مثل اینکه طبع شعر هم داری؟!

بعضی وقت‌ها رباعی می‌گوییم؛ اما اجازه نمی‌دهند کتاب‌هایم چاپ شوند.

خواهش می‌کنم وارد سیاست نشو. غیر از طبع شعر دیگر چه داری؟

زخم معده، سردرد، ناراحتی عصبی، آرتروز گردن، دیسک کمر، سنگ کلیه و مقدار زیادی هم قرض و وام.

آن وقت انتظار داری که من همهٔ اینها را بخورم؟ با این دواهایی که می‌خوری و آمپول‌هایی که می‌زنی، حتماً مزه‌ات هم عوض شده است. تازه فکر نمی‌کنی اگر من تو را بخورم، سنگ کلیه‌ات، دندانم را بشکنند؟ اول برو سنگ کلیه‌ات را عمل کن. بعد بیا. از این گذشته، اگر من تو را بخورم، ممکن است طلبکارهایت بریزند اینجا و مرا بخورند.

خواهش می‌کنم جناب ببر!
نمی‌شود، برای ما مسئولیت دارد.

حالا حکایت ماست

ب) گام دوم: ماجرای داستان

طرح ماجرا و خلق حادثه، شاید اصلی‌ترین ویژگی نوشته‌های داستانی است. بنابراین، ماجرا یا حادثه‌ای به صورت ذهنی می‌آفرینیم و شخصیت‌ها را در آن قرار می‌دهیم. آنگاه کمی می‌اندیشیم و برای شخصیت‌های آفریده شده، وظیفه و نقشی تعیین می‌کنیم و کار هر یک را مشخص می‌کنیم و تا پایان، آنها را در همان لباس نگه می‌داریم.

سپس می‌کوشیم، واژگان و شیوهٔ سخن گفتن اشخاص را با نقش و شخصیت آنها هماهنگ سازیم؛ یعنی مراقبت کنیم که هر شخص، متناسب با نقش، شخصیت و هویت خویش سخن بگوید و نحوهٔ سخن گفتن و کاربرد واژگانش متناسب با آن باشد. نوشتهٔ زیر را بخوانید و به ماجرای داستان (شخصیت و ویژگی‌هایش) توجه کنید.

مادر، خسته از خرید برگشت و به زحمت، زنبیل را داخل خانه آورد. پسر بزرگش که منتظر بود، جلو دوید و گفت: «مامان، وقتی من در حیاط بازی می‌کردم و بابا داشت با تلفن بازی می‌کرد، تارا روی دیوار اتاق پذیرایی، نقاشی کرد. مادر، عصبانی به اتاق تارا رفت. تارا از ترس، زیر تخت قایم شده بود. مادر فریاد زد: «تو بچهٔ بدی هستی!» آن وقت تمام مداد رنگی‌هایش را در سطل آشغال ریخت. تارا از غصه گریه کرد.

ده دقیقه بعد، وقتی مادر، وارد اتاق پذیرایی شد، قلبش گرفت. تارا روی دیوار اتاق، یک قلب کشیده بود و داخل آن نوشته بود: مادر، دوستت دارم.

◆ نشان لیاقت عشق

پ) گام سوم: فضا

یکی از نکات مهمی که باید به آن دقت کنیم، این است که ماجرا و شخصیت را در مکان و زمان مشخص قرار دهیم و برای تعامل شخصیت‌ها «فضایی» ایجاد کنیم. مثلاً فضای روحی و روانی دوستانه یا بدخواهانه، شاد و ناشاد را تصور کنیم که شخصیت‌ها تحت تأثیر آن حال و هوا با هم گفت‌وگو می‌کنند.

پیداست که هر حادثه و اتفاقی، ناگزیر در جایی و در هنگامی رخ می‌دهد. بنابراین، باید مکان و زمان وقوع حادثه را مشخص کنیم؛ شهر و دیار یا محل وقوع ماجرا را معین کنیم و جزئیاتی از آن محل را توصیف نماییم.

همچنین همهٔ حوادث در دنیای مادی ما در بندِ زمان هستند. واژگانی مانند سال، ماه، هفته، روز، شب، صبح، ساعت، ثانیه، لحظه و... همه، کلمه‌هایی هستند که برای نشان دادنِ زمان رخدادها آنها را به کار می‌گیریم.

نوشتهٔ زیر را بخوانید و به فضای (حال و هوای روحی، مکان و زمان) حاکم بر آن توجه کنید.

«آن روز صبح، وقتی پا به حیاط مدرسه گذاشتم، طبق معمول به کلاس دویدم و کیفم را روی نیمکت گذاشتم و با عجله به حیاط برگشتم. کار هر روزمان بود و چه ذوقی داشتیم که صبح‌ها تا زنگ به صدا در نیاید، با بچه‌ها یارکشی کنیم و بازی کنیم.»

محوطهٔ شرقی حیاط مدرسه، مناسب‌ترین محلی بود که می‌توانستیم از سر و کول هم بالا برویم و در مواقع خطر، خودمان را از چشم‌های تیزبین آقای ناظم دور کنیم. محوطهٔ شرقی حیاط مدرسه، خاکی بود و به نظرمان صحرایی خشک و بی‌آب و علف را می‌مانست.

در خیالمان پستی و بلندی‌های کوچک این محوطهٔ خاکی، نقش مهمی در جنگ و گریزها و بازی‌های ما داشت...».

◆ **آقای مهربان، حمید گروگان؛** به نقل از داستان معاصر، داستان نویسان معاصر

ت) گام چهارم: روایت

در بیان روایت، دو موضوع اهمیت دارد:

■ شیوهٔ بیان

■ زاویهٔ دید.

شیوهٔ بیان: مقصود این است که در بیان روایت، شیوه‌ای انتخاب کنیم که درگیری و جذاب‌تر کردن نوشته، بسیار تأثیرگذار باشد. ما می‌توانیم خبری یا حادثه‌ای را هم به شیوه‌ای بیان کنیم که کاملاً رسمی و بدون هیچ سخن اضافی و بدون دخالت احساس و عاطفه باشد و هم می‌توانیم همان خبر را به کمک عناصر یادشدهٔ بالا در قالب داستانی بازگو کنیم، مثلاً به نحوهٔ بیان خبر «رسیدن بهار» در دو نوشتهٔ زیر، دقت کنید:

● بهار، یکی از فصل‌های سال است که با فروردین آغاز می‌شود.

● روزگار، پوستین سرد و سفید زمستانی‌اش را از سر برمی‌دارد و همهٔ نوزادانش را

با لباس تر و تازه و بوهای خوش به دامن طبیعت رها می‌سازد.

زاویهٔ دید: منظور از زاویهٔ دید آن است که ماجرای داستانی از دید چه کسی روایت می‌شود.

معمولاً نویسنده یا از چشم «من» می‌بیند و می‌گوید یا از چشم «او» می‌بیند و گزارش می‌کند.

به دو نمونهٔ زیر، توجه کنید:

● من، امروز شاد و شنگول و سرخوشم؛ در راه مدرسه، از شدت خوش حالی و خرمی،

گمان می‌کردم درختان هم برای من دست تکان می‌دهند.

● آزاد سرو، آن روز گیج و گول و منگ بود و نمی‌دانست، با چه کسی درد دل

کند؛ وقتی بید مجنون را دید، فکر کرد: شاید او هم اندوهی در دل دارد.

نوشته زیر را بخوانید و به شیوه بیان و زاویه دید آن توجه کنید.

«در سالن که باز شد، موج ذرات مه، بی تابانه به درون قطار هجوم آورد. دستگیره سرد و مرطوب را لمس کرد و با دست دیگر، ساک دستی‌اش را گرفت و روی سکوی ایستگاه پرید و در انبوه مه فشرده فرو رفت. روی سکو اندکی مکث کرد. مه در هوا تاب می خورد و او را کاملاً در میان خود گرفته بود و امواجش پیاپی رنگ خود را به همه جا می پاشید. نگاهی به طرح کمرنگ ایستگاه انداخته، چراغ‌هایش بی رمق شده بود و آدم‌های اطرافش چون سایه‌هایی بی رنگ به نظر می رسید. از سکو کمی فاصله گرفت. خیالش اندکی راحت بود؛ در زیر پرده مه می توانست به راحتی از کنار ایستگاه و آدم‌هایش بگذرد و خطوط آشنایی را در آنها بیابد و با آن، خاطره‌ای را در ذهنش زنده کند؛ بی آنکه دیده شود...»

◆ آن سوی مه

تذکر: در این درس، اصلاً در پی آموزش داستان‌نویسی، نگارش فنی و هنری نویسی نیستیم. فقط از ابزارها و عناصری بهره گرفته‌ایم که کار نوشتن را برای ما ساده می کند و نوشته را نظم و سامان می دهد.

کارگاهِ نگارش

۱ نوشته‌ای داستان‌گونه بنویسید؛ پیش از نوشتن، عناصر آن را مشخص کنید.

.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

۲ به نوشته‌ی دوستانتان، که خوانده می‌شود، با دقت گوش دهید و آن را بر بنیاد سنجه‌های زیر، ارزشیابی کنید.

گزارش عملکرد		شمارک	سنجه‌های ارزیابی	ردیف
عددی	انشایی (توصیفی)			
		۲	شخصیت‌پردازی	۱
		۲	ماجرای داستان	۲
		۲	فضا(حال و هوا، مکان و زمان)	۳
		۲	روایت: الف) شیوه بیان ب) زاویه دید	۴
		۲	استفاده صحیح از نشانه‌های انسجام متن	۵
		۲	پرهیز از نگارش جمله‌های طولانی	۶
		۲	شیوه خواندن	۷
		۳	رعایت املا و نکات نگارشی	۸
		۲۰	جمع‌بندی	

■ با توجه به ارزشیابی بالا، برداشت نهایی خود را از نوشته‌ی دوستانتان، در چند سطر بنویسید (می‌توانید کلی یا فردی عمل کنید):

.....

.....

.....

مَثَل‌نویسی

برداشت خود را از مَثَل «گر صبر کنی، ز غوره حلوا سازی»، بنویسید.

Blank writing area with a solid purple header bar at the top, followed by 20 horizontal dotted lines for writing, and a solid purple footer bar at the bottom.

۱ ای خدا، ای فضل تو حاجت روا
 منگر اندر ما، مکن در ما نظر
 ما نبودیم و تقاضایمان نبود
 چون الف، چیزی ندارم، ای کریم
 ۵ این همه گفتیم، لیک اندر بچ
 با تو یادِ هیچ کس، نبود روا
 اندر اکرام و سخای خود نگر
 لطف تو، ناگفته ما می‌شود
 جز دلی، دل تنگ‌تر از چشم میم
 بی‌عنایات خدا، هیچم، هیچ

مثنوی معنوی، مولوی

واژه‌نامه منابع
ویبوست

ستایش: با نور خود آشناییم ده

سفینه: کشتی

کفایت: بسندگی، کافی بودن، شایستگی

مونس: همدم، انس گرفته

درس یکم: از آموختن، ننگ مدار

تیمار: خدمت و محافظت از کسی که بیمار باشد، اندیشه

حاذق: چیره‌دست، ماهر

ضایع: تباه، تلف

عَجَم: مجازاً به معنای پارسیان، مردم سرزمین پارس، غیر عرب

قرباب: خویشاوندی

مُحال: دروغ، بی‌اصل، ناممکن

مستغنی: بی‌نیاز

معالجت: درمان، معالجه

ملوک: جِ مَلِک، پادشاه

مولع: حریص، آزمند

درس سوم: خسرو

ارتجالاً: بی‌درنگ، بدون اندیشه سخن گفتن یا شعر سرودن

استرحام: رحم خواستن، طلب رحم کردن

بدسگال: بداندیش، بدخواه

بِسْمَلِ کردن: سر جانور را بریدن، از آنجا که مسلمانان در وقت ذبح

جانور «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» می‌گویند، به همین دلیل، به عمل

ذبح کردن «بِسْمَلِ کردن» گفته می‌شود.

پلاس: جامه‌ای کم ارزش، گلیم درشت و کلفت

تَصَدِيقِ نَامِه: گواهی نامه

تَعْلِيقَات: ح تعلیق، پیوست ها و یادداشت مطالب و جزئیات در رساله یا کتاب؛ در متن درس، مقصود نشان های ارثی است.

تَقْرِیر: بیان، بیان کردن

حُجَب: شرم و حیا

زَنگاری: منسوب به زنگار، سبزرنگ

شَهِنَاز: یکی از آهنگ های موسیقی ایرانی، گوشه ای از دستگاه شور
ضَمَائِم: ح ضمیمه، همراه و پیوست؛ در متن درس، مقصود نشان های دولتی است.

طَبِيعَت: خو، عادت، طبع و سرشت

عَنَابِ كَرْدَن: خشم گرفتن بر کسی، سرزنش کردن

عَنَوَد: ستیزه کار، دشمن و بدخواه

فِيَاض: بسیار فیض دهنده، بسیار بخشنده

كَمَبِت: اسب سرخ مایل به سیاه

لَعَب: بازی. لَهو و لَعب: خوش گذرانی

لَمَنْ تَقُول: برای چه کسی می گویی؟

لَهو: بازی و سرگرمی، آنچه مردم را مشغول کند.

مَتَدَاوِل: معمول، مرسوم

مَخْذُول: خوار، زبون گردیده

مُسْكِر: چیزی که نوشیدن آن مستی می آورد؛ مثل شراب

مُطْرَبِي: عمل و شغل مطرب؛ مطرب: کسی که نواختن ساز و خواندن

آواز را پیشه خود سازد.

مَعَاصِي: ح معصیت، گناهان

مَغْلُوب: شکست خورده

مَفْتُول: سیم، رشته فلزی دراز و باریک

مُنْدَرِس: کهنه، فرسوده

مُنْكَر: زشت، ناپسند

درس پنجم: مهر و وفا

حَقَّة: جعبه، صندوق

خَلْد: بهشت

خُنْک: خوشا، نیکا

شب رو: شب بیدار، راهزن

عشرت: خوش گذرانی

لعل: یکی از سنگ های گران قیمت که در جواهرسازی مصرف دارد. رنگ سرخ این سنگ، معروف است.

درس هفتم: رستخیز عظیم

اشرف: شریف تر، گرانمایه تر

مخلوقات: آدمی، انسان

بارگاه: خیمه پادشاهی، دربار و کاخ شاهان، جایی که شاهان مردان را

به حضور پذیرند؛ بارگاه قدس

زَلَّت: لغزش، گناه

صور: شاخ و جز آن که در آن دمنند تا آواز برآید؛ بوق؛ صور اسرافیل:

شپیور اسرافیل که در روز قیامت، وی در آن دمد و مردگان زنده شوند.

طهارت: پاکی

عَرَش: تخت پادشاه، سریر، خیمه، سایبان

معاملت: داد و ستد، معامله

مَلْک: فرشته ای که نزدیک به آستان حضرت حق است؛ جبرائیل،

اسرافیل، میکائیل، عزرائیل

نَفخ: دمیدن با دهان، دم؛ نَفخه صور: دمیدن اسرافیل در صور

درس نهم: دریادلان

اجابت کردن: پذیرفتن، قبول کردن، پاسخ دادن

استدعا: درخواست کردن، خواهش کردن، فراخواندن
أسوه: پیشوا، سرمشق، نمونه پیروی
تجلی: آشکار شدن، جلوه کردن
تکلف: رنج بر خود نهادن، خودنمایی و تجمل
جُنود: جُند، لشکریان، سپاهیان
خانقاه: محلی که درویشان و مرشدان در آن گرد می‌آیند؛ سرا
خور: زمین پست، شاخه‌ای از دریا
رُعب: ترس، دلهره، هراس
عُنا: توانگری، بی‌نیازی
مَشیّت: اراده، خواست خدای تعالی
مَعْرِف: کسی که در مجمع بزرگان افرادی را که به مجلس وارد می‌شوند، معرفی می‌کند. شناساننده
مَعْرکه: میدان جنگ
مَقْرئ: کسی که آیات قرآن را به آواز خواند.
نسیان: فراموشی

درس یازدهم: رستم و اشکبوس

آبنوس: درختی است که چوب آن سیاه، سخت، سنگین و گران بهاست.
بارگی: اسب، «باره» نیز به همین معنی است.
پُتک: چکش بزرگ فولادین، آهن کوب
تَرگ: کلاه خود
جاه: مقام، درجه
دَد: جانور درنده، مانند شیر و پلنگ و گرگ
زَه: چله کمان، وتر
ساعِد: آن بخش از دست که میان مچ و آرنج قرار دارد.
سُتوه: درمانده و مَلول، خسته و آزار
عنان: افسار، دهانه
گَبَر: نوعی جامه جنگی، خفتان
گُرد: دلیر، پهلوان
هماورد: حریف، رقیب

درس سیزدهم: خیر و شر

آنبان: کیسه‌ای بزرگ که از پوست دباغی شده گوسفند درست می‌کنند.

بر اثر: به دنبال، در پی

بعینه: عیناً، مانند

تباه: فاسد، خراب؛ تباه کردن چشم: کور کردن

تلطف: مهربانی، اظهار لطف و مهربانی کردن، نرمی کردن

خُبث: پلیدی، خُبث طینت: بدجنسی، بد ذاتی

خِلعت: جامه‌ای که بزرگی به کسی بخشد.

دِشَنه: خنجر

زبون: خوار، ناتوان

سفاهت: بی‌خردی، کم‌عقلی، نادانی

شوکت: جاه و جلال

صرعیان: بیماران مبتلا به عارضه صرع

عربده: فریاد پر خاش جویانه برای برانگیختن دعوا و هیاهو

فراغت: آسودگی

قهر: خشم، غضب

لعل: سنگ قیمتی به رنگ سرخ مانند یاقوت

مایه: سرمایه، دارایی

مسلم داشتن: باور کردن

مفلس: تهی دست، درویش و بی‌چیز

مقبِل: خوشبخت، نیک‌بخت و خوش اقبال

ملازمان: همراهان

منال: مال و ثروت، درآمد مستغلات

همت: بلندنظری، خواست، کوشش

درس پانزدهم: نشانی از خدا

اشباح: ج شَبَح، کالبدها، سایه‌ها، سیاهی‌هایی که از دور دیده می‌شود.

اكتفا: بسنده کردن، کفایت کردن

خَلَنَگ: نام گیاهی است، علف جارو
خیره گردد: گستاخ می شود، لجوج و سرکش می شود.

ذی حیات: جاندار

غابی: نهایی

فاصد: رگزن، کسی که با حجامت، دیگران را درمان می کند.

مائده: سفره‌ای که بر آن طعام باشد.

مُتراکم: روی هم جمع شده، بر هم نشیننده، انبوه

مَخوف: ترسناک، وحشت‌زا و هراس‌انگیز

مُنحصر: ویژه، محدود

موحش: وحشت‌آور، ترسناک

نیایش: ای خدا

اکرام: بزرگ داشتن، بخشش داشتن، احترام کردن

سخا: بخشش، کرم، جوانمردی

کتاب‌نامه فارسی

- داستان‌های دل‌انگیز ادبیات فارسی، نگارش زهرا کیا
- دیوان خواجه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی، به اهتمام محمد قزوینی، انتشارات کلاله خاور
- فردوسی و شاهنامه، منوچهر مرتضوی، مؤسسه تحقیقات علمی و فرهنگی
- فرهنگ فارسی، محمد معین، دوره ۶ جلدی، انتشارات امیرکبیر
- قابوس‌نامه عنصرالمعالی کی‌کاووس بن وشمگیر، تصحیح غلامحسین یوسفی، مؤسسه انتشارات علمی فرهنگی
- کلیات سعدی، تصحیح محمد علی فروغی، تهران
- لغت‌نامه، علی اکبر دهخدا، زیر نظر محمد معین، سید جعفر شهیدی
- مثنوی معنوی، تصحیح رینولد نیکلسن، انتشارات مولا
- ادب مقاومت، عالی شکر، گردانیده محمدحسین روحانی، نشر نو، چاپ اول ۱۳۶۹.
- ادبیات داستانی، جمال میرصادقی، مؤسسه فرهنگی ماهور، چاپ دوم، ۱۳۶۵.
- اسرار التوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید، محمد بن منور میهنی، به تصحیح محمد رضا شفیعی کدکنی، انتشارات آگاه، چاپ سوم ۱۳۷۱.
- انواع ادبی، سیروس شمیسا، انتشارات فردوس، چاپ دوم ۱۳۷۳.
- انواع شعر فارسی، منصور رستگار فسایی، انتشارات نوید شیراز، چاپ اول ۱۳۷۲.
- تاریخ ادبیات جهان، باکتر، ب تراویک، ترجمه عربعلی رضایی، نشر فروزان، چاپ اول ۱۳۷۳.
- جوامع الحکایات، سدیدالدین محمد عوفی، به تصحیح مظاهر مصفا، مؤسسه مطالعات فرهنگی، چاپ اول ۱۳۷۲.
- جهان داستان، جمال میرصادقی، نشر نارون، چاپ اول ۱۳۷۲.
- حافظ پژوهان و حافظ پژوهی، ابوالقاسم رادفر، نشر گسترده، چاپ اول ۱۳۶۸.
- حافظ شیرین سخن، محمد معین، انتشارات صدای معاصر، چاپ سوم ۱۳۷۵.
- حافظ‌نامه، بهاء‌الدین خرّم‌شاهی، انتشارات علمی فرهنگی، انتشارات سروش، چاپ پنجم ۱۳۷۲.
- حماسه سرایی در ایران، ذبیح‌الله صفا، انتشارات امیرکبیر، چاپ پنجم ۱۳۶۹.
- حماسه ملی ایران، تنویر نولدکه، ترجمه بزرگ علوی، نشر جامی، چاپ چهارم ۱۳۶۹.
- داستان و ادبیات، جمال میرصادقی، انتشارات نگاه، چاپ اول ۱۳۷۵.
- داستان و نقد داستان، احمد گلشیری، انتشارات نگاه، چاپ دوم ۱۳۷۱.

- دربارهٔ رمان و داستان کوتاه، سامرست موام، ترجمهٔ کاوه دهقان، انتشارات سپهر، چاپ چهارم ۱۳۶۴.
 - دیوان سنایی، ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی، به اهتمام مدرّس رضوی، انتشارات کتابخانهٔ سنایی، بی‌تا.
 - سبک‌شناسی شعر، سیروس شمیسا، انتشارات فردوس، چاپ اول ۱۳۷۴.
 - شاهنامه، ابوالقاسم فردوسی، ی.ا.برتلز، چاپ دوم، مسکو ۱۹۶۶.
 - شرح مثنوی، بدیع الزّمان فروزانفر، انتشارات کتاب‌فروشی زوّار، چاپ اول ۱۳۶۱.
 - شرح مثنوی، کریم زمانی، انتشارات اطلاعات، چاپ اول، ۱۳۷۴.
 - صور فارسی در شعر فارسی، محمدرضا شفیعی کدکنی، انتشارات آگاه، چاپ سوم ۱۳۶۶.
 - عناصر داستان، جمال میرصادقی، انتشارات سخن، چاپ سوم ۱۳۷۶.
 - فرهنگ کنایات، منصور ثروت، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول ۱۳۶۴.
 - فرهنگ معاصر، رضا انزلی‌نژاد، منصور ثروت، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول ۱۳۶۶.
 - فرهنگ نام‌های شاهنامه، منصور رستگار فسایی، مؤسسهٔ مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ اول ۱۳۶۹.
 - گلستان، سعدی، به کوشش غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۴.
 - مکتب حافظ، منوچهر مرتضوی، انتشارات توس، چاپ دوم، ۱۳۶۵.
 - موسیقی شعر، محمدرضا شفیعی کدکنی، انتشارات آگاه، چاپ دوم ۱۳۶۸.
 - واژه‌نامه، عبدالحسین نوشین، انتشارات دنیا، چاپ سوم، ۱۳۶۹.
 - واژه‌نامهٔ هنر شاعری، میمنت میرصادقی، انتشارات کتاب مهناز، چاپ اول ۱۳۷۳.
- ## کتاب نامه نگارش
- آموزش مهارت‌های نوشتاری (کتاب درسی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم)، گروه مؤلفان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی وزارت آموزش و پرورش، چاپ دوم، ۱۳۹۴.
 - آن سوی مه، داریوش عابدی، نشر سورهٔ مهر، ۱۳۸۸.
 - اگر قره قاج نبود، محمد بهمن‌بیگی، انتشارات نوید شیراز، ۱۳۸۸.

- امثال و حکم، علی اکبر دهخدا، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۳۸.
- بوستان، سعدی، تصحیح غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی.
- بی بال پریدن، قیصر امین پور، انتشارات افق، تهران، چاپ یازدهم، ۱۳۸۷.
- تپله‌های شکسته زرد، راضیه تجار، مجله نیریزان، شماره ۲۲، اسفند ۱۳۹۳.
- حالا حکایت ماست، عمران صلاحی، نشر مروارید، ۱۳۹۳.
- داستان معاصر داستان‌نویسان معاصر، گردآوری و تدوین حسین حداد، انتشارات مدرسه، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
- دو کلمه حرف حساب، کیومرث صابری، گل آقا، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- رنگ آمیزی در نگارش، علی پورامن، نشر اختر، تبریز، ۱۳۹۰.
- زبان فارسی (کتاب درسی دوم دبیرستان)، گروه مؤلفین، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۸.
- ساختارشناسی تاریخی - تحلیلی شعر کودک و نوجوان، محمد دهریزی، انتشارات مدرسه، چاپ اول، ۱۳۹۵.
- سازه‌های نوشتن، سیاوش پیریایی، مؤسسه فرهنگی مصباح، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۲.
- سرگذشت شعر در ایران، علی اصغر سیدآبادی، نشرافق، ۱۳۹۱.
- صداهایی برای نوشتن آوایی برای نوشتن، فریدون اکبری شلدره، انتشارات روزگار، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- صحیفه سجادیه، ترجمه جواد فاضل، امیرکبیر ۱۳۶۳.
- طلسم سنگ (مجموعه نثرهای عاشورایی)، سید حسن حسینی، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۸۵.
- فانوس‌های روشن، به کوشش علی فرخ مهر، مدرسه، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- فوت کوزه‌گری: مثل‌های فارسی و داستان‌های آن، مصطفی رحمان دوست، متین پدramی، مرجان کشاورز آزاد و آذر رضایی، انتشارات مدرسه، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- کتاب معلم (راهنمای تدریس) آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه‌های هفتم، هشتم و نهم، گروه مؤلفان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی وزارت آموزش و پرورش، چاپ اول، ۱۳۹۴.

- کلیله و دمنه، نصرالله منشی، تصحیح مجتبی مینوی، انتشارات امیرکبیر
- گلستان، سعدی، به کوشش غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۴.
- مانده‌های زمینی و مانده‌های تازه، آندره ژید. ترجمه مهستی بحرینی، انتشارات نیلوفر، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۹۴.
- معارف اللطایف، محمدعلی مجاهد(پروانه)، انتشارات سوره مهر، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
- نخل، هوشنگ مرادی کرمانی، انتشارات سحاب، تهران، ۱۳۶۹.
- نشان لیاقت عشق، (داستان‌های کوتاه از نویسندگان ناشناس)، برگردان بهنام زاده، انتشارات پژوهه، تهران، چاپ ششم، ۱۳۸۳.
- نگارستان، معین‌الدین جوینی، تصحیح و گزارش هادی عباس‌آباد عربی، انتشارات اسرار علم، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۲.
- نیایش، علی شریعتی، انتشارات الهام، ۱۳۷۸.
- هبوط در کویر (جلد ۱۳ مجموعه آثار)، علی شریعتی.
- هزار حکایت فارسی، منوچهر علی‌پور، انتشارات تیرگان، ۱۳۹۴.
- هفده داستان کوتاه کوتاه (از نویسندگان ناشناس)، ترجمه سارا طهرانیان، کتاب خورشید، ۱۳۹۳.
- یخی که عاشق خورشید شد، رضا موزونی، انتشارات کانون پرورش فکری کودکان، چاپ اول، ۱۳۹۰.

پیوست: شیوه‌نامه ارزشیابی فارسی و نگارش (۱)

ارزشیابی، فرایندی است که از ساختار محتوا، چگونگی آموزش و یادگیری، تأثیر می‌پذیرد. شیوه‌نامه ارزشیابی آزمون کتبی فارسی و نگارش تازه تألیف، دقیقاً بر همین بنیاد، استوار است. محتوای این کتاب در دو بخش سازماندهی شده است.

الف) فارسی: ۱۰ نمره، شامل هشت درس (۱، ۳، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳ و ۱۵)

شمارک	موضوع‌ها
۲	۱- معنی واژه
۱	۲- املاي واژه
۲	۳- دستور
۲	۴- آرایه های ادبی
۱	۵- حفظ شعر
۲	۶- درک مطلب
۱۰	جمع نمره

تذکر:

- ویژگی‌های معنایی و دستوری واژگان، باید در «جمله» پرسیده شود.
- در املاي واژگان، «تشدید» ارزش املاي ندارد.
- گسسته یا پیوسته‌نویسی واژه‌هایی که ساخت ترکیبی دارند (مانند کتاب‌خانه یا کتابخانه)، یکسان است و ارزش املاي ندارد.
- در حفظ شعر (اشعار بخش فارسی)، از آوردن جای خالی باید پرهیز کرد؛ سروده کامل یا بخشی از آن خواسته شود.

■ در آزمون‌ها و پرسش‌های فرایندی که در جریان یادگیری کلاسی به صورت شفاهی برگزار می‌شود، به موضوع‌های خوانشی یا پاره مهارت‌های خوانداری (مانند لحن، تکیه، مکث و درنگ، فراز و فرودهای آوایی و ...) و فن بیان باید توجه شود.

ب) **نگارش:** ۱۰ نمره، شامل هشت درس (۲، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴ و ۱۶)

نمره	سنجه‌های ارزشیابی
۱	۱- خوش آغازی (جذابیت و گیرایی، نشان دادن نمایی کلی از محتوای نوشته)
۲	* شیوه بیان نوشته (بیان ساده و صمیمی - بیان احساس متناسب با موضوع)
۱	۲- پرورش موضوع * سیر منطقی نوشته (پرداختن به جنبه‌های مختلف موضوع - انسجام نوشته)
۱	* فکر و نگاه نو (نگاهی متفاوت به موضوع)
۱	۳- خوش فرجامی (جمع‌بندی مطالب - تأثیرگذاری و تفکر برانگیز بودن)
۲	۴- مَثَل‌نویسی
۱	۵- املاي واژگان (نداشتن غلط املايي در نگارش)
۱	۶- نقد و تحلیل متن براساس سنجه‌های دروس
۱۰	جمع نمره

نمرهٔ آزمون پایانی: فارسی ۱۰ نمره + نگارش ۱۰ نمره = ۲۰
 نمرهٔ نهایی: میانگین ارزشیابی فرایندی (مستمر) به اضافهٔ ارزشیابی پایانی.
 $(20 + 20 = 40 \div 2 = 20)$

بهنرآموزان محترم، بهنرحیان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظرهای اصلاحی خود را درباره مطالب این کتاب از طریق نامه
برخطانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۴۸۷۴ - گروه درسی مربوطه و یا پیام‌نگار tvoccd@roshd.ir ارسال نمایند.

وبگاه: www.tvoccd.medu.ir

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسط نظری